

ASPECTE ALE ACTIVITĂȚII POLITICE A LUI IANCU FLONDOR (A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA)

Vlad Gafița

Apariția unui partid politic în sens modern a românilor bucovineni, care să le reprezinte cu adevărat interesele, a fost un proces lent și dificil, ce are drept limite cronologice ultimele trei decenii ale secolului al XIX-lea și primul deceniu al secolului al XX-lea. Elita românilor din Bucovina, reprezentată o vreme doar de boierimea națională de nuanță conservatoare, era încadrată în rândurile unor formațiuni politice de la Viena, precum Partidul Centralist și Partidul Autonomist. Nemulțumiți de politica de germanizare și deznăționalizare promovată de către austrieci în ducatul Bucovinei, boierii români conservatori au înființat în 1872 **Societatea Autonomiștilor Naționali**, a cărei existență a fost din păcate efemeră (aprilie-decembrie).

Membrii marcanti ai acestei societăți au fost: **I.G.Sbiera, Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi**, boierii **Stârcea, Vasilco, Costin**. Organul de presă al societății a fost ziarul „Patriot”, care a apărut la Cernăuți în limba germană între 30 aprilie și 24 decembrie 1872. Ziarul afirma că, o consolidare trainică și reală a statului austriac era realizabilă doar printr-o dezvoltare autonomă a popoarelor din cadrul monarhiei. Punctele de plecare ale acestui deziderat constau în: liberalizarea legislației, crearea unei prese libere, care să susțină în aceeași măsură interesele popoarelor și ale statului, sprijin material substanțial pentru dezvoltarea autonomă a popoarelor din imperiul dualist.

Apariția unei gazete a românilor din Bucovina în limba germană se explica prin necesitatea unei ogîndiri corecte a realităților acestei provincii în ochii opiniei publice din imperiu, dar și în fața autorităților centrale de la Viena. Domeniul principal de preocupare al ziarului „Patriot” viza autonomia Bucovinei per ansamblu, dar și a unor instituții ca biserica, școala etc. Ziarul își propunea însă și dezbaterea unor probleme de ordin politic, social, economic, cultural – din păcate fără a oferi soluții practice pentru rezolvarea lor.

Pentru realizarea autonomiei Bucovinei pe toate palierele vieții publice, programul societății prevedea următoarele mijloace: organizarea de adunări ordinare și extraordinare ale membrilor, în care să se dezbată probleme legate de autonomie și de creșterea rolului românilor în viața politică a provinciei; adrese, petiții, rezoluții; adunări populare; control strict asupra activității politice a deputaților români membri ai societății; crearea de societăți analoage în țară; publicarea de ziare periodice, foi volante și broșuri, care să susțină concepția autonomistă a societății¹.

În ciuda existenței efemere a **Societății Autonomiștilor Naționali**, importanța sa nu a fost una neglijabilă. Aducem în sprijinul afirmației noastre următoarele argumente: societatea a fost prima formațiune politică propriu-zisă a românilor bucovineni; ea își propunea dezvoltarea unei conștiințe național-politice în rândul românilor bucovineni, manifestându-se relativ independent de partidele centrale din Austria; dispunea de un organ de presă, în care se regăseau elementele programatice de bază: avea o nuanță politică bine definită în sens autonomist; a reprezentat un punct de plecare în coagularea unui partid politic puternic al românilor bucovineni.

Desființarea Societății Autonomiștilor Naționali a avut diverse cauze, atât de natură internă cât și externă, asupra cărora vom încerca o succintă analiză. Organul de presă „Patriot” era redactat în limba germană, pentru ca dezideratele formațiunii politice românești să poată avea ecou în fața autorităților provinciale și centrale. Efectele acestei atitudini au fost însă extrem de reduse, ziarul neputând facilita contactul real cu masele românești, care erau străine de cunoașterea limbii oficiale din imperiu. Țărănimea română era foarte puțin implicată în viața

politică, iar lipsa contactului politicienilor români cu această clasă socială impunea întârzierea procesului de emancipare a românilor și a democratizării vieții politice din Bucovina.

Insuficienta dezvoltare a burgheziei românești și faptul că, de cele mai multe ori, interesele particulare ale boierimii conservatoare românești din provincie primau în fața celor naționale s-au manifestat ca factori defavorizanți pentru conturarea unui partid politic românesc puternic în Bucovina. Slabi din punct de vedere economic, boierii români bucovineni au preferat statutul inferior de funcționari în administrație, ce le aducea o oarecare siguranță și stabilitate.

Politica centralistă a Vienei și procesul de deznaționalizare și germanizare a sufocat **Societatea Autonomiștilor Naționali**, determinând întârzierea apariției unui partid politic în sens modern al românilor bucovineni. Impunerea ideii superiorității civilizației germane față de cea a autohtonilor a inhibat în numeroase rânduri acțiunile politicienilor români.

Acțiunea politică a unei singure pătri sociale a românilor bucovineni, în speță boierimea, s-a dovedit a fi total inefficientă, fiind necesară o strângere a rândurilor și o reevaluare a strategiei luptei naționale, în sensul democratizării și a unei largi participări a maselor la viața politică a ducatului. Apariția unui curent nou, progresist, reprezentat de intelectualitatea tânără românească, provenită din rândurile burgheziei orășenești și rurale, a însemnat o contrapondere benefică la oportunismul și pasivismul boierimii românești de nuanță conservatoare.

Conturarea unei noi formațiuni politice a românilor bucovineni devenea o realitate în anul 1885, când la Cernăuți lua ființă **Societatea politică „Concordia”**. Ea era expresia voinței politice a autohtonilor din ducatul Bucovinei de a fi participanți activi, nu doar spectatori pe scena politică a provinciei. Societatea politică „Concordia”, deși era condusă în continuare în principal de membrii ai boierimii conservatoare sau cu vederi progresiste, a dat totuși posibilitatea afirmării politice a tinerilor intelectuali din cadrul burgheziei românești în formare.

În primii ani ai activității sale societatea a avut drept instrumente de propagare a ideilor și elementelor programatice „Biblioteca societății politice Concordia” și gazeta suceveană „Revista politică”. Între 1886-1897 au ieșit de sub tipar în cadrul acestei biblioteci câteva zeci de broșuri, cu rol de popularizare a istoriei românilor, literaturii române sau în emanciparea morală și politică a tineretului românesc din Bucovina. Societatea politică „Concordia” își formula programul în ședința comitetului din 14 septembrie 1890, într-o serie de statute ce prevedeau:

- „să dezvolte libertatea politică și individuală precum și progresul material și spiritual al populației ducatului Bucovina;

- să însușească simțul pentru binele comun;
- să deștepte interes pentru viața politică națională;
- să instruiască poporul despre drepturile și dorințele sale patriotice și politice;
- să întărească conștiința de stat;
- să apere autonomia ducatului Bucovina în legătură strânsă cu prea înalta curte imperială și cu monarhia austriacă”².

Pentru crearea unei coeziuni politice a românilor bucovineni nu era suficientă doar activitatea de popularizare a „Bibliotecii” societății. În sprijinul ei apărea în anul 1886 „Revista politică”, care își formula intențiile chiar din primul număr în articolul program intitulat *Către publicul român*:

„Trebuința unei gazete românești în Bucovina este adânc simțită și s-a manifestat din mai multe părți. La această trebuință voim să răspundem prin publicarea „Revistei politice”. Intențiunea noastră este să înființăm un organ care să apere poziția românilor în viața publică din Bucovina și să ție viu sentimentul lor de solidaritate. „Revista politică” va fi, prin urmare, organul comun al totalității românilor bucovineni. Ea va motiva, lămurii și apăra trebuințele și drepturile poporațiunii românești din țară și va combate, fără rezerve orice măsură, vie ca din orice parte, care ar jigni interesele poporului român. Ne identificăm cu poporul român bucovinean, voim să fim glasul lui, cerem prin urmare sprijinul tuturor românilor din țară”³.

Conducătorii revistei, Simeon Florea Marian și Matei Lupu, alături de redacție și colaboratori s-au preocupat și de emanciparea culturală a românilor bucovineni. „Revista politică” a sprijinit cluburile de lectură, societățile culturale, bibliotecile, acordând o atenție specială dezvoltării învățământului în limba română. În paginile ziarului au publicat materiale

intelectuali aparținând unor organizații culturale românești ca: *Școala română*, *Clubul român*, *Societatea arheologică*, *Societatea pentru cultură și literatură română în Bucovina*. Învățământul românesc din ducat a fost susținut de către *Școala română*, apărută la Suceava în anul 1883. În atenția acestei fundații au stat probleme ca: editarea de manuale în limba română, acordarea de burse elevilor capabili, lipsiți însă de mijloace materiale, înființarea de școli românești la sate. „Revista politică” a dus o propagandă intensă pentru folosirea limbii române în învățământul de toate gradele, dar și în administrație și justiție⁴. Membrii și colaboratorii „Revistei politice” nu s-au mărginit în activitatea lor doar la Bucovina, ei îndreptându-și atenția și către celelalte provincii românești. Ei au publicat în gazete precum: „Arhiva”, „Convorbiri literare”, „Gazeta Transilvaniei”, „Familia”, „Tribuna”, „Transilvania”⁵.

Președinții „Concordiei” între anii 1885-1896 au fost: **Ion Bumbac**, **Ioan Volcinschi**, **Iancu Zotta**, **Varteres Pruncel**, iar dintre membrii marcant ai societății îi amintim pe: **Grigore Halip**, **M. Andronic**, **L. Popescu**, **Onesim Turcan**, **I. Litvinuc**, **Vasile Marcu**, **Nicolae Hurmuzachi**, **Ioan Procopovici**, **Leon Rey**, **George Flondor**, **Mihai Goian**, **Mihai Mustăță**, **Oreste Reney**, **Teodor Ștefanelli**, **Tit Onciul**, **Miron Ciupercovici**, **Nicu Lomicovschi**⁶.

Transformarea societății într-un veritabil partid politic al românilor bucovineni nu a fost tocmai facilă, fiind influențată de o serie de factori de natură internă, dar și externă. În interiorul Societății politice „Concordia” încep să se contureze după anul 1889 două tabere: cea a boierilor bătrâni conservatori (Alt-Rumanen) și cea a tinerei generații de politicieni (Jung-Rumanen)⁷ în plină afirmare. Conflictul dintre tineri și bătrâni s-a datorat pe de o parte oportunismului politic al boierimii conservatoare, care prin colaborarea cu autoritățile provinciale beneficia de stabilitate în funcțiile publice, iar pe de altă parte opoziției acesteia de a-i lăsa pe tineri să accedă la funcții de conducere în cadrul societății și la mandate eligibile în alegerile dietale. La fel de importantă considerăm a fi lupta de idei asupra căilor de urmat și intensității luptei național-politice a românilor bucovineni. Moderația boierilor în apărarea intereselor naționale era privită de tineri cel puțin ca o renunțare la luptă. În viziunea acestora din urmă nu erau suficiente educarea sau emanciparea politică și culturală a maselor românești din Bucovina, fiind absolut necesară radicalizarea acțiunii politice, sub îndrumarea tinerei elite intelectuale în plină ascensiune. Un rol semnificativ în întreținerea stării conflictuale dintre bătrâni și tineri l-au avut autoritățile provinciale, dar și reprezentanții câtorva din naționalitățile alogene (polonezi, armeni și chiar ruteni), care au acordat temporar sprijin politic și electoral boierilor români conservatori. Elementele progresiste din cadrul Societății „Concordia” din Bucovina considerau că realizarea solidarității naționale poate deveni realitate doar prin eliminarea intervențiilor străine și renunțarea la ambițiile personale sau de grup⁸.

Reconcilierea, din nefericire temporară, între cele două grupări ale politicienilor români, avea loc în primăvara anului 1892, datorită conflictului izbucnit între boierii români conservatori și guvernatorul Anton Pace, al cărui dispreț față de români devenise insuportabil chiar și pentru tabăra bătrânilor⁹. Înțelegerea dintre aceștia și tineri s-a concretizat în martie 1892 la Cernăuți, cu ocazia unei mari adunări politice a românilor, proclamându-se solidaritatea națională în afaceri politice și bisericești¹⁰.

Momentul acesta prezintă o deosebită importanță deoarece acum se produce mult așteptata transformare a societății într-un adevărat partid politic al tuturor românilor bucovineni, primind titulatura de **Partidul Național Român** - „Concordia”. Asupra datei apariției **Partidului Național Român** din Bucovina menționăm că există și alte păreri¹¹, precum cele ale lui **Ion Nistor**, **George Bogdan-Duică** și **Constantin Loghin**. Considerăm corectă plasarea temporală a nașterii **Partidului Național Român** în martie 1892. Pentru susținerea afirmației noastre aducem următoarele argumente:

- afirmarea ideii *solidarității naționale* de către politicienii din cele două tabere nu a fost una formală, de conjunctură, deoarece a beneficiat de asentimentul și sprijinul tuturor categoriilor sociale ale românilor bucovineni;

- implicarea din ce în ce mai puternică în viața politică și în sprijinirea intereselor naționale a unor păături sociale tot mai largi de români bucovineni (preoți, învățători, meseriași din mediul rural, elemente ale burgheziei orășenești);

- susținerea țăranimii române din Bucovina prin înființarea unei bănci de credit agricol¹²;
- extinderea structurilor partidului pe întreg teritoriul ducatului, în plan local interesele românilor urmând a fi susținute de așa-numiții „bărbați de încredere”; ei mai aveau ca responsabilitate organizarea eficientă în teritoriu a campaniei electorale¹³;
- programul și ideologia partidului sunt propagate atât de către organul său de presă, „Gazeta Bucovinei” – (Cernăuți, 1891-1897), cât și de ziarul „Deșteptarea” – (1893-1904), ce promova cu precădere ideile tinerilor politicieni români;

Deși începutul **Partidului Național Român-„Concordia”** părea unul promițător pentru îmbunătățirea situației românilor bucovineni, în câțiva ani acțiunile politice ale acestuia au devenit sterile. Cauzele acestei stări de lucruri se regăsesc în revenirea boierimii conservatoare la o atitudine pasivistă și defetistă față de autoritățile provinciale, dar și în faptul că, în continuare, funcțiile de conducere ale partidului aparțineau elementelor conservatoare. Incapacitatea realizării și punerii în practică a unei strategii coerente de ameliorare a chestiunilor bisericicești, școlare, administrative, judecătorești, economice, în folosul majorității românilor bucovineni, i-a nemulțumit pe tinerii politicieni, a căror separare era doar o chestiune de timp.

În aprilie 1897, liderii acestora, Iancu Flondor și George Popovici, luau inițiativa formării unui nou comitet de conducere al partidului, care, în scurt timp, se va impune ca singurul partid politic reprezentativ al românilor bucovineni. **Partidul Național Român- „Concordia”** se transforma datorită tinerilor în **Partidul Național Radical Român** (Ion Nistor îl numea în *Istoria Bucovinei* **Partidul Poporal Național**). Boierimea conservatoare respinge această metamorfoză, păstrează până în 1900 vechea denumire, manifestându-se ca un instrument de manevră electorală în mâinile guvernatorilor Bucovinei și chiar a celorlalți etnici din ducat. „Gazeta Bucovinei” își încetează apariția, noul organ de presă al partidului fiind ziarul „Patria” (Cernăuți, 2/14 iulie 1897 – 21 aprilie/4mai 1900), condus de profesorul și publicistul brașovean, Valeriu Braniște.

Baza socială largă a **Partidului Național Radical Român** ne îndreptățește să afirmăm că, el nu a fost o simplă facțiune a **Partidului Național Român – „Concordia”**, ci succesorul de drept al acestuia. Noua formațiune politică cuprindea elementele active și progresiste ale românilor bucovineni, adică: boierii tineri, intelectuali, burghezia orășenească, preoții, țăranii etc. Conducerea partidului era deținută de intelectuali proveniți din rândul maselor, ca de pildă George Popovici, și de tineri boieri autohtoni cu vederi democratice, precum Iancu Flondor : contribuția sa în cristalizarea și evoluția mișcării naționale a românilor bucovineni la cumpăna dintre veacurile al XIX-lea și al XX-lea constituind obiectul analizei noastre:

Structura organizatorică la nivel central cuprindea: un președinte, unul sau mai mulți vicepreședinți, secretar, casier, un comitet sau un consiliu Național, iar la nivel local din comitete districtuale cu funcții de conducere asemănătoare celor centrale. Președintele partidului era Iancu Lupul, vicepreședinți fiind Iancu Flondor și Modest Grigorcea. Dintre membrii marcanti îi amintim pe: dr. George Popovici, dr. Ion Turcan, dr. Nicu Blăndu, Zaharie Voronca, Varteres Pruncu, Constantin Popovici, Dimitrie Socolean, Ilarion Onciul, George Șandru, George Vasilco, dr. Eudoxiu Procopovici, Teodor Stefanelli, Valeriu Braniște¹⁴.

Programul **Partidului Poporal Național** nu prezenta diferențe fundamentale față de cel al „**Concordiei**”, ci doar de nuanță și de intensitate a acțiunii politice. Radicalizarea luptei naționale urma a fi însoțită de respingerea oricărui compromis în plan național-politic în relațiile cu autoritățile provinciale și imperiale. Principalele deziderate exprimate în programul partidului erau trezirea și dezvoltarea conștiinței naționale. Efortul de emancipare a românilor bucovineni avea ca fundament *principiul național*. Elementele programatice le regăsim în paginile ziarului „Patria”, organul de presă al **Partidului Național Radical Român**:

„Pe teren *economic* vom tinde la întărirea și dezvoltarea elementului românesc(...). Dezvoltarea agriculturii prin realizarea principiului de asociațiune prin o economie rațională la nivelul zilelor noastre și printr-un credit agricol, liber de orice altă tendință, decât cea a progresului național, crearea, răspândirea în cele mai largi cercuri a industriei între români pe

baza aceluiași principii sunt tot atâtea postulate ardente pentru emanciparea și întărirea românismului în Bucovina(...):

Iar pe teren curat *politic*, tindem la păstrarea neştirbită și dezvoltarea autonomiei țării ținând totdeauna cont, de o parte, de interesele mari ale monarhiei întregi, a cărei parte constitutivă o formează ducatul Bucovinei, ținem cont, de altă parte, de interesele românismului (...):

Pentru întărirea și asigurarea poziției de drept public ale ducatului Bucovinei, vom conlucra la câștigarea deplinei sale independente în toate afacerile privitoare la administrație, justiție și comunicațiune și vom căuta ca, prin înființarea unei curți de apel și a unei direcțiuni a căilor ferate în țară, să asigurăm independența aceasta a ducatului și să-l ferim de orîșice amestec nechemat și nebinevenit al provinciilor vecine (Galiția n.n), fără a voi însă, cît de puțin, a ne îngera în afacerile interne ale acestora.

Pe teren *bisericesc* vom tinde să câștigăm deplina autonomie a bisericii gr.-or., ca astfel biserica noastră, care este a doua mamă a poporului, organizându-se, să fie pusă în posibilitatea de a urma și în viitor a fi pentru români ceea ce a fost în trecut: scut puternic și neinvins în zile de restriște și izvor limpede de viață dătător în zile senine¹⁵

Un rol decisiv în organizarea partidului în primele luni după înființare l-a avut tânărul boier din Storojineț, **Iancu Flondor**. El a înțeles că, revigorării și întăririi mișcării naționale românești din Bucovina nu-i era suficient doar entuziasmul, care, din nefericire, se stingea foarte ușor la politicienii români, ci un plan coerent de propagandă și acțiune care să trezească energiile naționale. Pentru a aduce un suflu nou publicisticii românești din Bucovina, **Iancu Flondor** a insistat ca organul de presă „Patria” să fie condus de un român ardelean și nu de unul bucovinean, ale cărui moravuri ar fi putut oricând să reintre pe cărările greșite ale pasivismului și oportunismului politic. Încrederea i-a fost acordată profesorului și ziaristului brașovean **Valeriu Braniște**, după consultări între **I. Flondor**, **Modest Grigorcea** și **George Popovici**. Numirea lui **Braniște** la conducerea gazetei „Patria” a fost alegerea cea mai potrivită cu putință. Fîn analist și observator al realităților bucovinene, el își va pune toate energiile în slujba românilor din ducatul Bucovinei, înfierând însă fără milă în jurnalul său relele moravuri ale politicienilor. Singurul redat într-o lumină favorabilă a fost Iancu Flondor. Valeriu Braniște trasează în rândurile sale câteva contururi foarte sugestive ale portretului psihologic al boierului din Storojineț:

„Prima impresie ce o fac bucovinenii în politică este excelentă. Ei au mai multă formă politică decât ardelenii și ungurenii noștri. Și-au însușit anumite clișee în vorbe, după modele celebre ale politiciii și diplomației. Știu să-și formuleze rezervele în cugetare, uneori spuneau ceva pozitiv numai de dragul acestor rezerve, erau unii față de alții complezenți până la bizantinism, complimentau pe adversar(dacă era de față) cu laude și atribute exagerate, de te mirai la sfârșit că după atâtea elogii nu admit nimic din cele spuse de antevorbitor.” În comparație redăm descrierea plastică a trăsăturilor lui Iancu Flondor, revelatoare pentru înțelegerea modului său de acțiune în plan național-politic: „Om de temperament era Iancu cavalier de Flondor. Acesta parcă nu era bucovinean. Nu aducea nici cu frații săi. Bărbat foarte instruit, de o inteligență superioară, ager la judecată și energic la vorbe, dar și la fapte, vorbea ca din topor. Deși elegant și enorm de îngrijit cum se prezenta în public, nu alegea vorbele, scăpând câteodată vorbe aspre, de se uitau unii la alții mirați și dădeau din cap în semn de dezaprobare. Dar toți îl respectau, știindu-l om de absolută cinste, liber de intenții rele. Singurul lui cusur mare era nervozitatea. N-avea răbdare să asculte pe alții(...). El cerea tot puține vorbe, dar cu atât mai multe fapte. El era, deși sociolog în cugetare, aristocrat în simțire și gust. El ținea că pentru mulțimea care e inconștientă și nici nu-și cunoaște originea mizeriilor, și nici leacul propriu de vindecare al lor, au să cugete și să lucreze cei puțini luminați, chiar și contra voinței acestei mulțimi(...). Nu era om de condei, dar la urmă l-a silit nevoia politică și la aceasta.”¹⁶

Formarea, dezvoltarea și consolidarea **Partidului Național Radical Român** au reprezentat un adevărat catalizator pentru mișcarea națională a românilor din Bucovina. Un rol esențial în radicalizarea și încadrarea luptei naționale în sfera principiilor democratice l-a avut **Iancu Flondor**. Există păreri, precum cele ale istoricului **Ion Nistor**, după care „boierul din Storojineț” nu ar fi avut merite deosebite în conturarea formațiunii politice românești.

acordându-i credit în principal lui **George Popovici**¹⁷. Nu putem subscrie la această opinie, cunoscut fiind faptul că, datorită divergențelor asupra ritmului integrării Bucovinei la România Mare între **Flondor** și **Nistor**, aprecierile istoricului bucovinean asupra activității politice a adversarului său, au stat de multe ori sub semnul subiectivismului.

Pentru a realiza un demers cât mai obiectiv cu puțință asupra activității politice a lui **Iancu Flondor** și rolului său în mișcarea națională a românilor bucovineni, considerăm necesară nuanțarea analizei istoriografice, ținându-se cont de realitățile și complexitatea vieții politice din Bucovina.

În ciuda apartenenței sale formale la clasa nobiliară autohtonă, **Iancu Flondor** s-a situat, pe parcursul întregii sale cariere politice, alături de reprezentanții și elitele ieșite din rândul maselor (elemente ale tinerei burghezii românești în formare, intelectuali, meseriași, preoți, țărani). Așadar, apropierea și colaborarea cu **George Popovici** au fost sincere, nefiind nici un moment atitudini conjuncturale sau determinate de oportunism politic. Acordul dintre cei doi tineri politicieni, la care îl adăugăm pe **Modest Grigorcea**, vicepreședinte al partidului alături de „boierul din Storoiineț”, a fost decisiv în fondarea noului organ de presă al partidului, ziarul „Patria” și în aducerea la conducerea sa a lui **Valeriu Braniște**¹⁸. Ar fi eronat să punem la îndoială, (așa cum o face Ion Nistor față de „boierul din Storoiineț”), contribuțiile lui **Flondor** și **Popovici** la transformarea și democratizarea partidului deoarece ele au fost, în majoritatea cazurilor, acțiuni, inițiative, ce au rezultat din concepții și principii comune. Între ei nu a existat niciodată o luptă pentru putere în cadrul partidului, ținuta lor morală determinându-i să așeze în prim plan interesele celor pe care îi reprezintă, și nu cele personale. Fără a preocupă nici un efort, **Iancu Flondor** și-a pus întreaga energie, dar și averea, în slujba mișcării naționale. Contribuția sa materială la susținerea **Partidului Național Radical Român** și a gazetei „Patria” a fost cu siguranță cea mai importantă. Pentru eforturile de editare ale acesteia a cheltuit semnificativa sumă de 4000 de florini. Contribuțiile financiare ale celorlalți membri marcanti ai partidului erau în comparație cu ale sale mai mult decât modeste. Boieri ca: **Tudor Flondor**, **Mustatza**, **Coco Wassilco**, aduceau subvenții foarte mici, de 50, 100, și respectiv de 200 de florini anual¹⁹.

Acuzația lui **Ion Nistor**, conform căreia **Iancu Flondor** ar fi fost indiferent față de problemele țăranimii, la fel ca și ceilalți boieri români, este răuvoitoare, fiind contrazisă atât de atitudinea, cât și de acțiunile acestuia în favoarea clasei sociale cu cea mai grea situație din Bucovina.

Pentru sprijinirea emancipării culturale și politice a țăranilor din Storoiineț, a susținut substanțial crearea în anul 1896, și dezvoltarea **Societății de citire „Crai Nou”**²⁰. Adept al ideii că, biserica gr.or. din Bucovina trebuie să rămână un stâlp al românismului, a acordat o atenție deosebită preoților români de la sate, materializată atât prin suport moral cât și material²¹. În multe cazuri aceștia i se adresau ca unui adevărat salvator, cerându-i ajutorul pentru repararea nedreptăților, la care erau supuși atât de des. De cele mai multe ori însă, liderul românilor bucovineni se lovea de ignoranță, corupție sau rea voință din partea episcopului gr.or. al Bucovinei sau a membrilor Consistoriului. Înaltele fețe bisericești preferau să colaboreze cu autoritățile provinciale pentru foloase materiale ori pentru a-și menține funcțiile și privilegiile. Averile Fondului Bisericesc erau în permanență secătuite, iar preoții români de la sate se confruntau cu un proces accelerat și aproape ireversibil de pauperizare. Dacă aceștia încercau să apere caracterul românesc al bisericii și să susțină interesele naționale în parohiile lor, li se aduceau învinuiri false, sau erau mutați disciplinar în alte comune rurale. Din nefericire, chiar unii locuitori români ai satelor le făceau greutăți preoților, care încercau să ridice nivelul moral, național și economic al comunităților păstorite de ei²².

Încrederea populației românești în omul și politicianul **Iancu Flondor** a fost confirmată cu ocazia alegerilor pentru Dietă din anul 1898. La data de 19 septembrie/1 octombrie, a fost ales deputat în Dieta Bucovinei la Colegiul II al marilor proprietari. În urma acestor alegeri, din cei 31 de deputați dietali 13 erau români. Din nefericire, nu toți deputații români erau membri ai **Partidului Național Radical Român**, unii fiind aleși cu cu sprijinul guvernatorului **Friedrich Bourguignon** și ca atare dedicați politicii antiromânești a acestuia. Nici reprezentanții celorlalte

etnii nu aveau în Dietă grupuri unitare; deputații germani erau împărțiți în liberali, naționali și conservatori, iar cei ruteni în două grupări adverse, filoautriacă și filorusă²³.

Iancu Flondor devenea în anul 1898 vicepreședinte al clubului român din Dieta Bucovinei, fiindu-i recunoscute astfel meritele de către ceilalți deputați români. La 28 decembrie, ținea în Dietă un discurs în limba română, punând în evidență caracterul românesc al provinciei, cerând de asemenea utilizarea limbii române în Cameră și în actele oficiale. Cu același prilej el a protestat vehement față de politica antiromânească a guvernatorului Bucovinei. **Friedrich Bourguignon**: „(...) Dacă ne violentați pe noi(românii n.n), violentați totodată dreptul și legea”²⁴. Discursul dur al lui **Iancu Flondor** a deschis conflictul dintre politicienii români din cadrul **Partidului Național Radical Român** și guvernatorul ducatului Bucovinei. Poziția sa tranșantă din Dietă față de apărarea intereselor naționale ale românilor bucovineni fusese precedată de impunerea principiului național în lupta politică. La ședința comitetului de conducere al partidului, din 4 iulie 1898, el propunea cinci rezoluții, care afirmau principiul mai sus amintit în strategia formațiunii politice românești:

1.Comitetul **P.N.R** din Bucovina, întrunit în ședința din 4 iulie 1898 aprobă și susține atitudinea deputaților români din Camera Imperială, ce respectă programul național al partidului.

2.Este aprobat protestul baronului **George Wassilco** față de abuzul de putere al politicienilor unguri, ce nesocotesc relațiile de bună vecinătate între Imperiul austro-ungar și Regatul României.

3.Comitetul național al partidului își arată nemulțumirea față de decizia Comitetului țării de a numi un medic, de altă naționalitate decât cea română, la conducerea Spitalului țării. Sunt aspru criticați membrii români ai Comitetului țării, care nu au fost suficient de decizi în apărarea intereselor naționale.

4.Conducerea **Partidului Național Radical Român** cere membrilor săi din Consiliul Școlar al țării să susțină fără șovăire principiul național, în toate chestiunile ce țin de învățământul în limba română. În special, se face demersul creării de clase paralele românești la Gimnaziul de Stat Superior din Cernăuți.

5.Organizarea unei adunări naționale sub conducerea comitetului național al partidului²⁵.

Iancu Flondor, alături de **George Popovici** și **Valeriu Braniște**, redactorul ziarului „Patria”, a declanșat o virulentă campanie de presă împotriva politicii abuzive și atitudinii disprețuitoare a baronului Bourguignon față de românii bucovineni. Moderația pasivă a politicienilor români față de autoritățile provinciale înceta, lupta lor în plan național-politic căpătând accente radicale datorită conflictului cu guvernatorul provinciei. Starea de încordare între politicienii români și Bourguignon s-a declanșat datorită ingerințelor acestuia în alegerile pentru Dietă din 1898, evoluând spre un conflict deschis, cu consecințe nefaste pentru viața politică a Bucovinei.

În iunie 1898, **Iancu Flondor** devenea vicepreședinte al comitetului de conducere al **Partidului Național Radical Român**, fapt ce a favorizat cristalizarea noii linii politice a românilor bucovineni. Ea s-a concretizat prin adoptarea unui program și a unei strategii unitare pentru toți românii bucovineni, eliminându-se orice compromis cu autoritățile, care ar fi afectat interesele naționale românești.

Atitudinea demnă a politicienilor români din **Partidul Național Radical Român** a determinat o reacție dură din partea baronului Bourguignon, care a ordonat încă din septembrie 1898 confiscarea unor articole din ziarul „Patria”; anii următori au fost cenzurate și interzise numere întregi ale gazetei. Pentru a contura cât mai corect posibil evoluția partidului românesc până la scindarea sa din vara anului 1900, considerăm necesară analiza cauzelor și cursului conflictului dintre politicienii români naționaliști și guvernatorul Bucovinei. **Friedrich Bourguignon**.

Deși românii sperau într-o atitudine onestă a noului guvernator, instalat în Bucovina în 1898, în scurt timp acțiunile sale aveau să dovedească contrariul. În campania electorală pentru alegerea deputaților dietali baronul Bourguignon s-a folosit de subordonații din teritoriu, adică de căpitani districtuali, pentru a pune în practică „tradiționala” politică „divide et impera”. Ea s-a

concretizat prin măsuri ca: susținerea cu ajutorul organelor administrative și polițienești locale a candidaților români servili guvernatorului, și implicit străini de cauza națională; intimidarea alegătorilor români cu ajutorul jandarmilor; acțiuni subversive ca: întârzierea deliberată a prezentării listelor cu alegători până în ziua alegerilor, sau modificarea acestor liste pentru îndepărtarea susținătorilor candidaților **Partidului Național Radical Român**. Au primit sprijinul guvernului următorii candidați români: arhimandritul **Ciuntuleac** la Suceava, **Ilarion Onciul** la Rădăuți, și **Gheorghe Balmoș** la Câmpulung Moldovenesc. În mod intenționat au fost șterși de pe listele electorale aderenții partidului românesc din comunele: Mihoveni, Todirești, Pârâuți, Pătrăuți, Costâna²⁶. Violențele jandarmilor au avut efect în multe cazuri, intimidându-i pe alegătorii români²⁷. Dintre candidații autohtoni favorabili guvernului au câștigat în alegeri: arhimandritul **Ciuntuleac**, cu 57 voturi, contra lui **Varteres Pruncul** (20 voturi) și **Ilarion Onciul** contra lui **Samuil Pietrovski**²⁸. Dezechilibrul electoral provocat în districtele românești Suceava și Rădăuți, alături de favorizarea candidaților ruteni și germani, au reprezentat factori ce au determinat pierderea de către români a majorității în Dieta ducatului Bucovinei, în anul 1898. Pentru a submina ascensiunea politică a românilor, **Bourguignon** a înțeles că nu este suficient să lovească în reprezentanții lor politici, ci să le slăbească și forurile spirituale și culturale, adică biserica și învățământul. Dată fiind slăbiciunea unor conducători ai bisericii ortodoxe pămâtenene din Bucovina, precum **Arcadie Ciupercovici**, decizia guvernatorului de a numi doi consilieri consistoriali ruteni, nu s-a lovit de nici o opoziție oficială a înalților ierarhi autohtoni. Politicienii români, înțelegând pericolul acestei decizii, au reacționat prompt, exprimându-și indignarea și criticile prin intermediul ziarului „Patria”. Susținerea în plan religios a intereselor rutenilor de către autoritățile provinciale aducea cu sine pericole precum: rutenizarea, deznaționalizarea, și catolicizarea bisericii grec-ortodoxe din Bucovina; este cunoscut faptul că, mulți ruteni galițieni sosiți în Bucovina erau de credință greco-catolică²⁹. O parte din deputații alogeni din Dieta Bucovinei (armeno-poloni de origine galițiană), bazându-se pe asentimentul și susținerea guvernatorului țării, au depus proiecte de legi care stipulau introducerea de manuale din Galiția în școlile din provincie. Clubul dietal român reprezentat de **Iancu Flondor** sau opus unei asemenea acțiuni, atât în instituția parlamentară bucovineană, cât și în presa românească, în special în cadrul ziarului „Patria”³⁰. În aprilie 1899, guvernatorul **Bourguignon**, se pronunța în organul legislativ provincial, pentru reducerea libertăților presei, cu predilecție a celei românești³¹. Era vizat bineînțeles organul de presă al **Partidului Național Radical Român**.

Măsurile antiromânești ale președintelui țării, au avut drept consecință reorganizarea structurilor de conducere ale partidului. La 3 iulie 1899, președintele partidului, **Iancu Lupul**, a renunțat la această funcție, dirigența formațiunii politice fiind asigurată de o comisie formată din **Eudoxiu Hurmuzachi**, arhimandritul **Miron Călinescu** și **Iancu Flondor**. Numeroasele nedreptăți la care au fost supuși românii de către guvernator, au determinat o solidarizare de scurtă durată a politicienilor naționalist-radicali și a celor de nuanță conservatoare. În consecință a fost ales ca locțiitor al lui **Iancu Lupul**, **Ilarion Onciul**³². Deputații dietali români au sancționat guvernul cu un vot de neîncredere³³. Reacția guvernatorului **Bourguignon** nu s-a lăsat așteptată, concretizându-se printr-un ordin de expulzare a dr. **Valeriu Braniște**, începând cu 18/30 iulie 1899. Sprijinit de **Iancu Flondor**, acesta a rămas la conducerea ziarului „Patria” până în mai 1900, când publicația a părăsit pentru ultima dată³⁴. Brașoveanul Valeriu Braniște și-a putut desfășura în continuare activitatea publicistică în sprijinul mișcării naționale a românilor bucovineni, ascunzându-se pe moșiile Flondorenilor, de cele mai multe ori fiind susținut de reprezentantul principal al acestora, **Iancu Flondor**. **Valeriu Braniște** a părăsit Bucovina fără a fi arestat tot datorită „boierului din Storojineț”³⁵, care și-a făcut o datorie de onoare în a-l ajuta, după părerea noastră, din cel puțin două motive: unul ar fi acela, că datorită lui a fost adus la conducerea oficiosului **Partidului Național Radical Român**, devenind un colaborator fidel al mișcării naționale românești din Bucovina, iar altul, fiind recunoașterea meritelor reale ale publicistului brașovean în emanciparea politică a românilor bucovineni, **Victor Braniște**, fratele lui **Valeriu**, primea și el în 1899 un ordin de expulzare din Bucovina. Într-o scrisoare a acestuia către **Iancu Flondor**, datată 19 decembrie 1899, îl numea pe „boierul din Storojineț”, „bărbatul providențial al Bucovinei”, afirmație, fără îndoială, perfect validă. Îl ruga de asemenea, să

intervină pe lângă baronul **Mustatza** și primarul orașului Cernăuți, pentru a i se prelungi cu 48 de ore, șederea în Bucovina. **Iancu Flondor** a eșuat însă în acest demers³⁶.

Conflictul dintre români și guvernatorul **Bourguignon** s-a acutizat la 18 august 1899, cu ocazia festivităților legate de ziua de naștere a împăratului **Franz Joseph**. La omagiul preoțimii ortodoxe din Bucovina, prezentat de către mitropolitul **Arcadie Ciupercovici**, guvernatorul ducatelui a răspuns pe un ton disprețuitor, acuzându-i pe preoții români de lipsă de loialitate față de împărat și de sfidare a statului austriac prin portul tricolorului. Mitropolitul nu a protestat în nici un fel, lăsându-și fără apărare subordonații³⁷. Lipsa de reacție și servilismul înaltului ierarh bisericesc față de autoritățile provinciale au fost aspru criticate de către ziarul „Patria”³⁸. Atitudinea demnă a organului de presă a **Partidului Național Radical Român** a determinat un puternic val de proteste al preoțimii române, materializat prin ședințe și adunări pe decanate. La 31 august 1899, a luat poziție Decanatul Câmpulungului, care trimitea consistoriului mitropolitan o telegramă cu următorul mesaj: „Adânc jignită în sentimentele ei cele mai intime prin răspunsul d-lui prezident (...) preoțimea din Decanatul Câmpulung, se simte necesită a protesta.”³⁹ Ceilalți preoți din provincie au luat atitudini similare. Întruniți la 4 septembrie 1899 la Cernăuți deputații români din Dietă și Reichstag, au respins cu virulență acuzațiile guvernatorului, considerând că ele lezează nu doar preoții, ci întreaga masă a românilor bucovineni. Cea mai dură poziție a exprimat-o dr. **Iancu Flondor**: „Noi, românii, nu ne putem lăsa bagatelizați pe acest pământ al istoriei românești”⁴⁰. Atitudinea antiromânească a guvernatorului, reflectată prin campania dusă împotriva simbolului tricolor, s-a manifestat în plan practic prin acțiuni fătșe, dar și subversive. Cercetarea și anchetarea de către jandarmi a preoților români sub acuzația de port ilegal al tricolorului, citarea în instanță a acestora, trebuiau să intimideze și să reducă la tăcere mișcarea națională. Preoții români persecutați nu au fost însă lăsați la bunul plac al autorităților, fiind apărați de lideri ai **Partidului Național Radical Român**, precum: **Iancu Flondor**, **George Popovici** și mareșalul Țării, **Iancu Lupul**⁴¹. Baronul **Bourguignon** s-a folosit împotriva românilor de deputații alojeni din Dietă (ruteni, ruși, germani, armeanopoloni), care la sugestiile sale au realizat o Rezoluție prin care: protestau față de așa-zisele „agitații” ale conducerii **Partidului Național Radical Român** față de egalitatea în drepturi a naționalităților din ducat; considerau acțiunile politicianilor români periculoase pentru bunăstarea materială și culturală a țării; acest document a fost semnat de către următorii deputați dietali: **Stefanowicz**, **Rott**, **Pihuleak**, **Skedl**, **Wassilco**⁴² (**Koko Wassilco** părăsise tabăra română în favoarea celei rutene, devenind unul din cei mai loiali susținători ai rutenismului, agreeat de guvernatorul **Bourguignon**).

Evenimentele de la 18 august 1899, ce au declanșat lupta pentru Tricolor, ilustrau că identitarismul românesc din Bucovina se cristalizase deja, iar mișcarea națională devenise o realitate, pe care nu o puteau nega nici autoritățile, nici reprezentanții celorlalte naționalități din Bucovina. Românii s-au dovedit a fi capabili de solidaritate națională atunci când interesele și existența le erau amenințate. Noua clasă politică, alcătuită din boieri patrioți precum **Iancu Flondor**, și intelectuali ca **George Popovici**, și-a dovedit în multe momente viabilitatea, reușind să activeze preoțimea, învățătorii de la sate, mica burghezie românească, în slujba și în apărarea intereselor naționale.

În ciuda numeroaselor sale abuzuri, în special față de români, **Bourguignon** și-a păstrat funcția de guvernator până în 1903, continuându-și astfel eforturile de subminare a formațiunii politice românești. Conștient că întărirea **Partidului Național Radical Român** i-ar fi impus, mai devreme sau mai târziu demiterea, el și-a pus în aplicare planul scindării partidului românesc. Din nefericire, intențiile sale s-au dovedit a fi realizabile, germenii discordiei rodind foarte ușor în tabăra românească. Expulzarea din ducat a fraților Braniște, interzicerea și confiscarea în numeroase rânduri a ziarului „Patria”, au slăbit intensitatea luptei naționale și forța **Partidului Național Radical Român**. Semnele de oboseală ale elementelor conservatoare din partid, dar și dorința lor de a-și asigura cu sprijin guvernamental mandate eligibile în Dietă și Reichstag, au reprezentat factori favorizanți ai disoluției formațiunii politice românești și împăcării cu guvernul.

Marii boieri conservatori păraseau partidul în primăvara anului 1900, afirmând că intransigența față de guvern periclitează existența națională a românilor bucovineni, iar jertfele materiale și morale sunt prea mari în comparație cu rezultatele luptei politice promovate de radicalii români⁴³ (**Iancu Flondor** și **George Popovici**, n.n). În ședința din 16 martie 1900, conservatorii români din Dietă și Parlamentul Imperial hotărâu încetarea conflictului cu guvernul Bucovinei, delegându-i în ducerea tratatelor cu **Bourguignon** pe: **Nicolae Mustatza**, **Doxuță Hurmuzachi**, **George Wassilco** și **Ilarion Onciul**⁴⁴. **Iancu Flondor** credea că, fără împăcarea conservatorilor cu guvernatorul, **Bourguignon** n-ar mai fi rezistat în funcția de președinte al țării. „Pactisti” i-au răspuns la reproșuri, afirmând că sistemul nu s-ar fi schimbat în favoarea românilor, chiar în condițiile plecării lui **Bourguignon** de la conducerea ducatului⁴⁵. Pactul cu guvernatorul nu a fost unul necondiționat, **Valeriu Braniște**, în ciuda faptului că nu mai era în Bucovina, lămurindu-ne asupra condițiilor în care „pactiștii” au părăsit temporar lupta națională⁴⁶. Existau cinci condiții ale pactului rușinos dintre guvernator și conservatorii români, vizând învățământul și încetarea prigoanei asupra preoților și învățătorilor români din mediul rural. Promisiunile guvernatorului nu erau de substanță, ele situându-se oricum în sfera atribuțiilor acestuia. Ziarul „Deșteptarea” le făcea publice, punând în evidență faptul că avantajele oferite românilor sunt nesemnificative în comparație cu compromisul încetării luptei naționale și apărării intereselor românești în Bucovina. Cele cinci condiții ale pactului erau:

„1.Crearea unui post de inspector școlar al țării pentru școlile române primare și secundare. Până acum acest inspector era german.

2.Ocuparea acestui post cu un profesor recomandat de clubul dietal român.

3.Ocuparea posturilor de inspectori școlari districtuali în Bucovina prin bărbați agreeți de partidul român, nu prin poloni ca până acum.

4.Stingerea prigonirilor contra preoților și învățătorilor, precum și satisfacția acestora împotriva ofenselor aduse în august 1899, când cu chestia tricolorului, ofensă că românii nu sunt serioși.

5.Subvenționarea școlilor internate românești de băieți și fete de Cernăuți, cu suma de 5000 florini anual.”⁴⁷ Dezamăgiți, **Iancu Flondor** și **George Popovici** au refuzat să mai participe la lucrările Dietei⁴⁸.

Scindarea **Partidului Național Radical Român** devenea oficială în lunile iulie-august 1900, apărând două ramuri, una de nuanță conservatoare (**Partidul Conservator Român** sau **Partidul „Pactist”**), și alta de nuanță naționalistă (**Partidul Poporal Național Român**).

În iulie 1900 se forma **Partidul Conservator Român** sau **Partidul „Pactist”**- numit astfel datorită colaborării cu guvernul. Președinte al acestei ramuri a P.N.R era **Ioan Volcinschi**, membrii comitetului de conducere fiind: **Leon Wasilco**, **George Wasilco**, **Florea Lupu**, **Tudor Flondor**, **Tigran Pruncul**, **Nicolae Mustatza**, **Dimitrie Isopescu**. La 1 iulie apărea organul de presă al partidului, ziarul „Timpul”. **Partidul Conservator Român** din Bucovina cuprindea în rândurile sale: proprietarii mari și mijlocii și clerul bogat⁴⁹. Programul său era redat în primul număr al publicației „Timpul” și avea ca deziderat îmbunătățirea „stării bisericii, stării economice, stării cultural-naționale, situației politice a românilor”⁵⁰.

Partidul „Pactist” își propunea în sprijinul bisericii măsuri ca: reorganizarea clerului, susținerea congresului bisericesc, toleranța față de celelalte confesiuni. În plan economic considera necesară colaborarea românilor cu celelalte naționalități. Conservatorii români din Bucovina subordonau activitatea politică și națională guvernului. În fapt aproape renunțaseră la apărarea intereselor propriilor conaționali. În numărul inaugural al ziarului „Timpul” din 1 iulie 1900, afirmau că: „orice politică națională revendicativă sau expansivă este departe de noi.” Pe tărâm cultural cereau reformarea sistemului școlar, prin înmulțirea instituțiilor de învățământ și retribuții mai bune pentru învățători⁵¹. Reforma școlară dorită de **Partidul Conservator Român** din Bucovina atingea doar îmbunătățirea situației economice a școlilor, latura națională fiind omisă în mod intenționat, pentru a nu-l deranja guvernatorul **Bourguignon**.

Partidul Poporal Național Român va fi, începând din august 1900, adevăratul continuator al **Partidului Național Român** de nuanță radicală. Președinte al acestuia a fost **George Popovici**, iar după plecarea sa în România, în 1901, funcția a fost preluată de **Iancu**

Flondor. Membrii marcantă erau: **Valerian Halip, George Doroftei, Zaharie Percec, Eusebie Popovici, Nicu Blându, Constantin Morariu, Nicu Filievi, Iorgu Toma** ș.a. Începând din septembrie 1900, organul de presă al partidului devenea ziarul „Deșteptarea” din Cernăuți. Baza socială a partidului era alcătuită din țărani, învățători, preoți, meseriași, funcționari⁵². Structura sa cuprindea un comitet central, condus de **Iancu Flondor** și comitete districtuale la Suceava, Rădăuți, Storojineț, Siret, Câmpulung Moldovenesc, Gura Humorului, conduse de către un președinte, un vicepreședinte și un secretar⁵³. Cadrul programatic al partidului avea în atenție domeniile: școlar, bisericesc, administrativ, economic, politic. Caracterul acestuia era unul în esență democratic, prezentându-se în planul revendicărilor astfel:

1. în plan bisericesc erau susținute: „deplina autonomie a bisericii, convocarea și instituirea definitivă a congresului bisericesc, înzeștriat cu toate drepturile cuvenite, după canoane și legile statului”; întrebuintarea averii bisericești doar în scopuri religioase; conservarea caracterului românesc al bisericii, pace confesională în condițiile respectării drepturilor bisericii naționale.

2. în plan școlar - învățământ național în limba română în școlile populare, medii, universitare; eliminarea din școli a propagandei politice și a măsurilor de deznaționalizare îndreptate împotriva românilor.

3. în plan administrativ - ocuparea funcțiilor administrative doar după criteriul competenței, promovarea românilor în aceste funcții, separarea Bucovinei de influența galiciană, în toate treburile publice, înființarea în ducat a unei Curți de apel și a unei direcții a căilor ferate.

4. în plan economic - împrăștierea țăranilor, instituții de credit agricole pentru clasa țărănească, crearea de asociații agricole, instituții de asigurare ale averii mobile și imobile a țăranilor; regularizarea râurilor din Bucovina, tarife vamale excepționale în comerțul exterior.

5. în plan politic - autonomia țării, condiționată de garantarea existenței naționale a românilor, reprezentare proporțională în corpurile legislative, vot universal și direct⁵⁴.

Pactul conservatorilor români cu guvernatorul a fost aspru criticat de către politicienii naționaliști din cadrul **Partidului Poporal Național**, în special de liderul său, **Iancu Flondor**. Rezultatele concrete ale pactului au fost destul de reduse, în ciuda faptului că, în alegerile din vara anului 1900, candidații conservatori au avut câștig de cauză față de poporali. Este important să menționăm că victoria **Partidului Conservator** a fost rezultatul unui compromis umilitor cu guvernatorul, de al cărui sprijin a beneficiat în campania electorală. Interesele românilor bucovineni au fost afectate și datorită alianței în alegeri cu o parte din naționalitățile alogene (germani, evrei, armeanopoloni). **Clubul român** din Parlamentul Imperial a fost desființat, fiind înlocuit cu **Clubul Bucovinean** numit și **Uniunea Liberă Bucovineană**⁵⁵. Astfel parlamentarii români își pierdeau identitatea în “mozaicul etnic bucovinean”.

Deputații **Partidului Poporal** din Dieta Bucovinei în frunte cu **Iancu Flondor** au declanșat o campanie virulentă împotriva politicii economice antiromânești promovată de baronul **Bourguignon**. În Ziarul “Deșteptarea”, organ de presă al **Partidului Poporal Național Român**, **Flondor** a analizat cauzele situației economice dezastruoase a Bucovinei. Din punctul său de vedere, ea era rezultatul acțiunilor guvernului Bucovinei, prezidat de **Bourguignon**. **Iancu Flondor** considera că, împiedicarea relațiilor în plan economic cu Regatul României, este o atitudine greșită a autorităților. Domnia sa își argumenta poziția, afirmând că: “Țara noastră este situată la cea mai extremă periferie a statului și în multe privinți are un interes netăgăduit - mai ales în privința economică - ca acest contact cu regatul vecin să nu fie întrerupt, cum am zice, printr-un zid chinezesc”⁵⁶. **Iancu Flondor** condamna politica vamală a statului, în special cea de tarife, prin care Bucovina fusese adusă într-o stare de “mizerie permanentă”⁵⁷. O altă cauză a degradării situației economice din ducat, era în concepția sa, slăbirea prin acumularea de datorii a proprietății mari și mijlocii autohtone. Majoritatea proprietarilor autohtoni își pierdeau moșiile în favoarea străinilor, din cauza datoriilor ipotecare, proprietatea țărănească autohtonă având o soartă similară⁵⁸. Cămătăria, practică de străini, sufoca țărâniea română, iar instituțiile de creditare din provincie erau inefficiente în sprijinirea acestei clase sociale⁵⁹. Prin fiscalitatea excesivă țărâniea română se îndrepta, în mod inevitabil, spre ruină⁶⁰. **Flondor** considera că, pauperizarea preoților și învățătorilor români de la sate, afecta grav emanciparea

politică și dezvoltarea culturală a maselor românești. Invazia masivă a străinilor în Bucovina era condamnată fără menajamente de liderul român, vinovați pentru această stare fiind atât guvernul central de la Viena, cât și cel provincial de la Cernăuți. Caracterul românesc al Bucovinei era deteriorat permanent, pentru **Iancu Flondor** o asemenea situație fiind de neconceput⁶¹.

Refuzul oricărui compromis cu autoritățile provinciale și imperiale în apărarea intereselor românești, l-au impus pe **Iancu Flondor** ca lider de necontestat al mișcării naționale. După plecarea lui **George Popovici** în România, în anul 1901, el a preluat conducerea **Partidului Poporal Național**, devenind un adevărat "tribun" al românilor bucovineni. Intransigența de care a dat dovadă în chestiunile naționale i-a adus aprecierea majorității conaționalilor și respectul adversarilor politici (ne referim în special la "pactiști"). Studențimea română din Graz îl felicita pentru efortul și sacrificiile de care dăduse dovadă în lupta național-politică, tinerii intelectuali criticându-i fără crutare pe politicienii "pactiști" conservatori⁶². **Flondor** primea felicitări și de la studenții români din Viena pentru luările de poziție din Dietă și campania de presă antigubernamentală, susținută de domnia sa în ziarul "Deșteptarea"⁶³.

În relațiile cu conservatorii români **Iancu Flondor** a dat dovadă de abilitate politică, necriticându-i foarte aspru, avertizându-i însă, că rezultatele înțelegerii cu baronul **Bourguignon** nu sunt vizibile, aceasta fiind total neproductivă pentru mișcarea națională. Moderația sa față de boierii conservatori a reprezentat una dintre cele mai importante premise ale împăcării celor două grupări politice românești. Adresându-se deputaților conservatori din Dietă, **Flondor** pune bazele viitoarei împăcări dintre aceștia și naționaliștii poporali, pe care îi coducea: "(...)D-voastră sunteți bărbați onești și vă țineți promisiunea ce ați făcut, prezidentul țării n-a îndeplinit nimic din promisiunile sale(...)"⁶⁴.

În tratativele de împăcare dintre naționaliștii și conservatorii români se va implica, începând din 1901, controversatul politician, **Aurel Onciul**. Corespondența dintre el și **Iancu Flondor** ne relevă atât contrastul dintre personalitățile celor doi oameni politici, cât și unele elemente de culise, legate de dificultățile ameliorării relațiilor dintre cele două fracțiuni românești. Din motive de oportunism politic, **Aurel Onciul** se erija în mediatorul împăcării acestora. El își motiva intervenția pe lângă **Iancu Flondor**, afirmându-și imparțialitatea prin prisma rămănerii sale în afara granițelor Bucovinei⁶⁵. La 1 octombrie 1901, **Aurel Onciul** îi scria "boierului din Storojineț" că, diferențele programatice între "bătrâni" și "tineri" sunt nesemnificative, deosebite fiind, după părerea sa, doar "mijloacele întrebuintate spre realizarea programului ideatic"⁶⁶. Aceste "mijloace" erau colaborarea cu guvernul, respectiv, apropierea de popor, promovată de **Partidul Poporal Național**. **Aurel Onciul** afirma în scrisoarea către **Flondor** că: "(...)Experiența arată că o evoluțiune națională sănătoasă este posibilă numai izvorând din popor, plecând deci din talpă"⁶⁷. Disponibilitatea sa într-o apropiere față de **Iancu Flondor** și "poporali" era însă condiționată de sprijinirea candidaturii sale pentru **Partidul Poporal** la curia a V-a a Dietei Bucovinei⁶⁸.

La începutul anului 1902, conservatorii dezavauau în mod oficial "pactul" cu **Bourguignon**, fiind deschis astfel drumul împăcării cu cealaltă tabără. La ședința din 17 ianuarie a comitetului executiv al **Partidului Conservator Român**, unde au participat și **Iancu Flondor** alături de alți membri importanți ai **Partidului Poporal**, se afirma că: "(...)pactul este desființat fiindcă mai multe postulate din el nu au fost îndeplinite de guvern până la termenul fixat, prin urmare reprezentanții **Partidului Conservator Român** au ieșit din obliga față de guvern și actual au deplină mână liberă. Prin faptul acesta este înlăturată principala piedică ce stătea în calea cooperării politice a ambelor partide române."⁶⁹ Delegații celor două grupări politice românești se întruneau într-o ședință comună la 20 iunie 1902, ratificând un acord de cooperare, condiționat de păstrarea individualității fiecăreia. **Partidul Național Român** se reunifica în mod formal, având ca organism de conducere o dirigentă, alcătuită din delegați ai ambelor grupări. Deciziile acesteia aveau caracter de obligativitate atât pentru conservatori cât și pentru poporalii naționaliști. Deputații români din Dietă și Parlamentul Imperial reînființau **Clubul Parlamentar Român**, renunțându-se la **Clubul Bucovinean**⁷⁰. Înțelegerea dintre **Partidul Conservator Român** și **Partidul Poporal Național** a fost ratificată definitiv la 3 iulie, dirigența partidului unificat având următoarea componență: **Eudoxiu Hurmuzachi**-președinte, **Ioan Volcinschi**-

vicepreședinte, **Ilarie Onciul**-secretar; din partea **Partidului Poporal – Iancu Flondor**, **Vasile Găină**, **Artemie Beraru**, **Nicu Blându**, **Eudoxiu(Doxuță) Hurmuzachi**, iar din partea **Partidului Conservator – Nicu Balmoș**, **Ilarie Onciul**, **Ioan Volcinschi**, **Modest Grigorcea**, **Nicolae Mustatza**⁷¹.

Concomitent cu reconstituirea formală a **Partidului Național Român** prin dirigența comună a conservatorilor și naționaliștilor români, începea să se manifeste un nou curent politic, numit democrat, care din nefericire va contribui la o nouă divizare a partidului în 1904. Așa-numiții „democrați” bucovineni erau conduși de **Aurel Onciul** și **Florea Lupu**, primul încercând, fără succes însă, să intre în rândurile **Partidului Poporal**, celălalt fiind un fost conservator, eliminat din partid deoarece denigrase dirigența alcătuită în iunie-iulie 1902.

La începutul anului 1902 **Aurel Onciul** a creat **Mișcarea Tărănistă Democrată**, a cărei doctrină era susținută în ziarul „Privitorul”, apărut la Brno și apoi la Cernăuți. În 1903 se constituia sub conducerea aceluiași **Aurel Onciul**, **Partidul Tărănesc Democrat**, sprijinit din exterior de prim ministrul Austriei, **Korber**, și din interior de noul guvernator al Bucovinei, **Konrad von Hohenlohe**. Astfel, austriecii sperau, ca prin susținerea unei lupte sociale moderate, să abată atenția de la chestiunea națională. Între anii 1903-1904, românii naționaliști au pierdut teren electoral în fața „democraților” lui **Onciul**, care au reușit să-și atragă în rândul lor o însemnată parte dintre țărani, preoți și învățători⁷². **Aurel Onciul** a colaborat în cadrul **Tovărășiei Tărănești** cu rutenii, polonezii și germanii, reușind să obțină în alegerile dietale din iulie 1904 o victorie confortabilă în fața românilor naționaliști. El se considera pe sine „național prin rațiune și nu prin sentiment”⁷³. Rațiunile sale erau oricum străine de orice sentiment național, dat fiind faptul că, în lupta politică, îl găsim mai degrabă în tabăra rutenilor decât alături de conaționalii săi. Prin promisiuni electorale atractive în plan social, precum: desființarea domeniilor, creșterea salariilor învățătorilor, înființarea de școli naționale⁷⁴, vot universal, **Aurel Onciul** și **Tovărășia Tărănească** au reușit să-și adune suficienți aderenți și simpatizanți încât să rivalizeze pe scena politică pe picior de egalitate cu celelalte două fracțiuni ale **Partidului Național Român**. Accentuarea divizării românilor bucovineni prin apariția celui de al treilea curent politic, dar desigur și înfrângerea în alegerile din iulie 1904, l-au determinat pe Iancu Flondor să se retragă pentru o vreme din viața politică a ducatului⁷⁵ dar și din fruntea poporalilor naționali.

Căștigând alegerile „democrații” lui **Onciul** au luat măsuri ce au afectat deseori interesele românilor bucovineni. În 1906, împreună cu ceilalți membri ai **tovărășiei**, ei au determinat divizarea Inspectoratului General al Învățământului în trei secțiuni: română, ucraineană și germană, fapt ce a favorizat mai mult școlile rutene și germane decât cele românești. Începea astfel „compromisul de nivelare” (*Ausgleich Gerechtigkeit*), politică a autorităților imperiale și provinciale manifestată prin: noua lege electorală din 1907, ce statua votul universal, și hotărârile Dietei din 1909, care rupeau corpul electoral al Bucovinei în cinci părți (română, ruteană, germană, poloneză, evreiască)⁷⁶.

Pentru a-i scoate pe români din izolarea politică și a estompa diferendele și dezbinarea dintre grupările lor, **Iancu Flondor** accepta în 1908 revenirea pe scena politică (se retrăsese din viața publică în 1904), devenind președinte al **Partidului Creștin-Social Român**. Ca și **Tovărășia Tărănească**, acest partid s-a dovedit a fi o creație artificială, ce nu a reușit să aducă concordia între politicienii români. La 23 decembrie 1908, **A. Onciul** îi propunea „boierului din Storojineț” să colaboreze cu el, pentru a impune deputaților din **Clubul român** al Parlamentului dela Viena să acționeze doar în conformitate cu programul și deciziile conducerii partidului⁷⁷. Politicieni precum **C. Hurmuzachi** și **C. Isopescu**, refuzau doctrina creștin-socială, criticând de altfel și denumirea partidului, la care ar fi trebuit să se adauge termenul de „național”⁷⁸. În aceeași lună decembrie, **Aurel Onciul** îi propunea lui **Flondor**, pentru o mai bună funcționare a partidului, o întâlnire care să aibă ca bază de discuție următoarele probleme:

- păstrarea denumirii partidului, pentru a nu trezi susceptibilitățile aliaților creștin-sociali de la Viena;

- dreptul partidului de a-și desemna candidații, susținerea unui singur candidat și evitarea candidaturilor duble ale românilor, în scopul asigurării succesului în alegeri;

- includerea **Clubului român** din Viena în cadrul **Clubului creștin-social**, pentru o mai bună susținere politică a românilor din Bucovina⁷⁹;

În 1909 **Partidul Creștin Social Român** va reveni la denumirea de **Partidul Național Român**. La sfârșitul acestui an au apărut primele semne ale disoluției sale, retragerea lui **Flondor** de la conducerea acestuia fiind doar o chestiune de timp. Demisia sa devenea definitivă la 29 noiembrie 1910⁸⁰. Cauzele ce au stat la baza unei asemenea decizii au fost: continua discordie între conservatori, democrați și naționaliști, compromiterea imaginii partidului prin implicarea lui **Florea Lupu** în afaceri veroase cu lemn din pădurile Fondului Bisericesc, aducerea la faliment a băncilor sătești, susținerea nejustificată a rutenilor de către **A.Onciul** în două chestiuni (împărțirea Fondului Religionar al Bucovinei între români și ruteni, și înființarea Episcopiei rutene din Cozmeni)⁸¹. Unitatea P.N.R a durat doar până în 1910, când **Iancu Flondor** s-a retras de la conducerea acestuia, dezgustat de lupta meschină pentru mandate a membrilor comitetului executiv⁸². Până la Marea Unire el nu s-a mai implicat direct în viața publică, colaborând doar cu unii politicieni români și cu mitropolitul **Vladimir Repta**, în probleme legate de păstrarea caracterului românesc al Mitropoliei Bucovinei⁸³. **Partidul Național Român** și-a continuat în mod formal activitatea divizat în fracțiuni (naționalistă, conservatoare, democrață) până în 1914, anul declanșării primei conflagrații mondiale.

La 16 ianuarie 1913, **George Bogdan-Duică** publica o scrisoare deschisă către politicienii români bucovineni, în ziarul „Românismul”, prin care îi ruga să răspundă unui interviu cu privire la următoarele probleme:

„1. Care sunt chestiunile care ar impune solidaritatea tuturor claselor și luptătorilor din Bucovina?

2. Care sunt principiile economice, sociale și politice ale fracțiunilor parlamentare românești? Cât de mult au influențat guvernul și străinii scindarea P.N.R?

3. În ce probleme ar colabora fracțiunile P.N.R și în care nu ar colabora?

4. Există o înțelegere cu rutenii în chestiunea bisericească?

5. Care sunt reflexele din Bucovina ale curentelor mari politice din Parlamentul vienez?

6. Ce părere aveți despre educația politică a generației actuale universitare?⁸⁴”. Din păcate, **Iancu Flondor** asemenea majorității colegilor săi, nu a răspuns acestui chestionar.

În timpul Primului Război Mondial, el și-a intensificat legăturile cu elita politică din România. Reprezentativ în acest sens este *Memoriul privitor la fruntăriile Bucovinei*, trimis în 1915 lui **Ion I.C. Brătianu**. În documentul amintit, **Iancu Flondor** își exprima îngrijorarea în legătură cu posibilitatea ca nordul Bucovinei, profund rutenizat, să devină după război teritoriu ucrainean sub jurisdicția Rusiei țariste. La Cernăuți se formase în 1915 un comitet rutean, ce preconiza înaintarea unui memoriu guvernului rus, prin care i se propunea preluarea nordului Bucovinei și alipirea sa la Imperiul țarist. **Flondor** enunța în memoriul său trei premize care să stea la baza noilor frontiere după război: principiul naționalităților, apărarea acestui principiu pe viitor, asigurarea prosperității economice a Bucovinei în perioada postbelică. **Iancu Flondor** compară statisticile oficiale din 1870 și 1910, punând în evidență inversarea proporțiilor populației românești și rutene. Dacă în 1870 ponderea românilor din Bucovina era de 40,8 %, iar a populației rutene de 36,3 %, la recensământul din 1910, rutenii reprezentau 38,2 %, iar românii doar 34,1 %. Oferind date despre căile de comunicații, zonele strategice din Bucovina, el indica practic modalitățile de apărare ale acestei provincii față de pericolele și eventualele ingerințe ale ucrainenilor, în special. Memoriul domniei sale conține și un tabel statistic privitor la populația Bucovinei pe naționalități și la apartenența terenurilor comunelor rurale din Bucovina. Tabelul îl vom reda și analiza pe viitor în teza în teza noastră⁸⁵. Datele de ordin demografic, economic, social, politic și mai ales geografic, expuse de **Flondor** în memoriul către **Ionel Brătianu**, au oferit guvernatorului militar al Bucovinei, **Ottokar von Czernin**, pretextul intentării împotriva patriotului român a unui proces, încheiat abia în 1918, odată cu destrămarea Imperiului austro-ungar. Considerăm necesar să redăm nota de la sfârșitul memoriului, redactată la Storjineț în decembrie 1939, de **Șerban Flondor** (fiul lui **Iancu Flondor**): ea reprezintă un rezumat al traseului și al importanței acestui document:

„Acest memoriu a fost făcut în dublu exemplar, din care, unul a fost înaintat prin intermediul D-lui deputat Dr. Ioan Mavrocordat(Dăngeni)Domnului I.I.C. Brătianu-București în Februarie 1915, iar exemplarul de față a fost păstrat în casa de fier a familiei Mavrocordat și mi-a fost restituit în Decembrie 1939. Exemplarele memoriului sunt scrise cu mâna proprie a tatălui meu Iancu Flondor, iar tabelele anexe de mâna mamei mele Elena Flondor. Exemplarul înaintat prin domnul Ioan Mavrocorda a intrat în 1916, după spusele tatălui meu, în mâna contelei Ottokar Czernin și a servit autorităților austriace ca bază pentru intentarea unui proces tatălui meu la curtea marțială din Lemberg, proces care a durat până în 1918 Octombrie, când a urmat prăbușirea imperiului austriac”⁸⁶.

Înainte de Unire, **Iancu Flondor** a avut relații bune și cu oameni politici basarabeni. În ianuarie 1917, Congresul **Partidului Poporului** din Basarabia îl saluta pe „marele patriot moldovean”- **Iancu Flondor**, prin intermediul președintelui său, **D. Bogos**⁸⁷.

Fondul **Iancu Flondor** dispune de patru documente legate de momentul Unirii Bucovinei cu Regatul României: cel din 27 octombrie 1918, în care era statuată înființarea Constituantei Bucovinei, ce pregătea unirea acestei provincii cu Regatul României; Proclamația din 15/28 noiembrie 1918, privind Unirea Bucovinei cu România în hotarele ei până la Ceremuș, Colacin și Nistru; adresa Președintelui Congresului General al Bucovinei către prim-ministrul guvernului României, prin care îi aducea la cunoștință hotărîrea de la Sala Sinodală din Cernăuți⁸⁸; un exemplar al „Monitorului Oficial” din 19 decembrie 1918/1 ianuarie 1919, în care era publicat Decretul Regelui Ferdinand de numire a lui **Iancu Flondor** și **Ion Nistor** ca miniștri delegați ai guvernului României în Bucovina.

Pentru a avea o imagine cât mai veridică și completă asupra personalității politice și omului **Iancu Flondor**, nu trebuie să ne oprim doar la analiza activității sale în slujba românilor bucovineni între a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primul deceniu al secolului al XX-lea; este necesar să avem în vedere demersurile sale pentru integrarea Bucovinei la noul stat român, concepția politică promovată de el, dar și limitele sale în ceea ce privește adaptarea la noile realități ale României Mari.

În timpul primului război mondial, **Iancu Flondor** a rămas în Bucovina, teritoriu ocupat, când de ruși când, de austrieci. El a trăit, pe lângă drama războiului, drama personală a arestului la domiciliu: politicianul român bucovinean i se intentase în 1916 un proces, datorită memoriului trimis lui **Ionel Brătianu**, interceptat de autoritățile militare austriece. A revenit la conducerea luptei naționale în 1918, într-o conjunctură nefavorabilă pentru românii bucovineni. Pretensiile consiliului național ucrainean asupra nordului Bucovinei și colaborarea lui **Aurel Onciul** cu acesta, erau pericole ce trebuiau înlăturate prompt, iar Iancu Flondor s-a dovedit a fi într-o asemenea situație omul potrivit, la locul și timpul potrivit. Respingând manifestul imperial din 6 octombrie 1918, el i-a cerut lui **Etzdorf**, guvernatorul austriac al Bucovinei, să cedeze puterea Consiliului Național Român și guvernului românesc constituit la Cernăuți. A chemat armata română pentru a restabili ordinea și a asigura siguranța cetățenilor, puse în pericol de trupele de haidamaci ucraineni, netezind astfel drumul către unirea cu Regatul României. A strâns în jurul său pe românii rămași în timpul războiului în Bucovina, așa cum **Ion Nistor** i-a adunat în jurul său pe refugiații bucovineni din România, ambii contribuind substanțial la realizarea actului unirii din 28 noiembrie 1918. Din păcate neînțelegerile dintre ei au păstrat divizarea românilor bucovineni în mai multe grupări, care în primii ani de existență ai țării întregite se vor integra în peisajul politic al acesteia.

După unire, partidele, sau mai bine zis, fracțiunile românești din Bucovina (**Partidul Național Român**, **Partidul Democrat al Unirii**, **Partidul Social Democrat**, **Partidul Democrat Național**) trebuiau să rezolve problemele dificile lăsate de război: refacerea potențialului economic al țării, revigorarea agriculturii, combaterea evaziunii fiscale și scoaterea din circulație a monedelor străine, refacerea și dezvoltarea infrastructurii comunicaționale și a mijloacelor de transport, stabilizarea prețurilor, acordarea de pământ țăranilor, democratizarea vieții politice și de stat a Bucovinei. Deși scopul era același, integrarea Bucovinei la România întregită, s-au conturat două grupări importante, cu viziuni diferite asupra ritmului acestui proces: o grupare autonomistă reprezentată de **Partidul Național Român** condus de **Iancu**

Flondor, și gruparea centralistă condusă de **Ion Nistor** șef al **Partidului Democrat al Unirii**. **Iancu Flondor** dorea ca Bucovina să fie încadrată în statul român, ținându-se cont de particularitățile ei locale, cerând adaptarea lor treptată și chibzuită la noile condiții. Ministrul **Nistor** considera firească integrarea rapidă și totală a provinciei, fără a se ține cont prea mult de cadrul politic și instituțional diferit în care a evoluat aceasta. Din nefericire, polemica dintre minștrii delegați ai Bucovinei la Cernăuți și București nu a fost benefică procesului integrării acestei zone la România Mare.

Concepția lui **Iancu Flondor** despre modul de administrarea a Bucovinei după Unire este redată fidel de programul partidului său enunțat la 24 aprilie 1919 în oficiosul „Bucovina”. În partea I apăreau principii generale ca integrarea totală a Bucovinei la România Mare, respect și supunere față de rege și casa domnitoare, și elemente democratice precum: parlament bicameral ales prin vot universal, drept de vot pentru femeile căsătorite ce aveau cel puțin un copil:

II. Administrația propriu-zisă – „participarea largă a poporului” la treburile administrative; reprezentarea acestuia prin corpurile administrative alese pe principii similare corpurilor legislative; reformă privitoare la descentralizarea administrativă; organizarea statului în regiuni administrative pe baza intereselor economice și politice speciale: prin prisma acestui principiu Bucovina să fie organizată împreună cu regiuni limitrofe ale vechiului regat și Basarabiei (părți din județele Suceava, Dorohoi, Hotin), urmând să formeze împreună o unitate administrativă distinctă; aplicarea principiului stabilității funcționarilor publici: numirea, păstrarea în funcție, gradarea și remunerarea funcționarilor publici să se facă în primul rând după criteriul competenței profesionale și apoi în funcție de vechimea în muncă; incompatibilitatea funcțiilor publice și a funcțiilor în consiliile de administrație ale întreprinderilor cu cea de parlamentar; incompatibilitatea funcțiilor publice cu cele de conducere în cadrul firmelor comerciale particulare;

III. Justiția – reformă a dreptului civil, penal, și a procedurii civile: înființarea cadastrului proprietății imobiliare în întreg statul; crearea instituției notarilor publici; menținerea unei singure curți de casație cu sediul la București, pe tot cuprinsul țării; „crearea de tribunale și a unei Curți Supreme de Jurisdicție Administrativă”; înființarea în Bucovina a unei curți de apel cu sediul la Cernăuți;

IV. Biserica – menținerea religiei ortodoxe ca religie dominantă a statului și deplina ei autonomie; ridicarea nivelului cultural al preoției din mediul rural; studii academice, morală ireproșabilă a clericilor; menținerea mitropoliei din Cernăuți și conservarea caracterului ei istoric românesc; „restituirea fondului greco-oriental” către arhidioceza bucovineană; libertate și autonomie pentru cultele străine;

V. Învățământ – unificarea învățământului primar, cu accent pe educația agricolă în zonele rurale; combaterea analfabetismului; înființarea cursurilor de iarnă pentru populația de la sate; creșterea nivelului de pregătire a cadrelor didactice din școlile primare; „crearea de școli profesionale civile de agricultură, comerț și industrie; înființarea de școli și academii de arte; organizarea de conferințe și cursuri universitare populare; Crearea unei academii agronomice și silvice; desființarea seminariilor teologice și înlocuirea lor cu facultăți de teologie; Facultate de medicină în cadrul Universității din Cernăuți și transformarea ei într-o instituție pur românească; autonomie școlară a naționalităților conlocuitoare la nivelul învățământului primar și secundar;

VI. Finanțe – reformă a sistemului impozitelor publice, impozit progresiv pe venit; monopolul statului asupra alcoolului și bogățiilor subsolului; exploatarea intensivă a zăcămintelor de mangan și pirită; măsuri ale Băncii Naționale de evitare a deprecierei leului;

VII. Comunicații și transporturi – refacerea căilor ferate și sporirea mijloacelor de transport; racordarea liniilor ferate bucovinene cu cele din Regat, Basarabia și Transilvania; construirea liniilor: Ocna-Hotin, Noua Suliță-Dorohoi-Sinăuți-Bucecea, Gura Humorului-Fălticeni, Podul Coșnei-Ilva Mare, Dorna-Piatra Neamț; „punerea în valoare a Prutului ca arteră de navigație până la Cernăuți”; crearea la Cernăuți a unei direcții de căi ferate pentru Bucovina; sporirea rețelilor telegrafice și telefonice; legături telefonice între toate comunele Bucovinei;

VIII. Comerț – eliminarea măsurilor ce afectau libera concurență; liberalizarea prețurilor conform cerințelor pieței; excuderea statului drept concurent; protecție vamală a exportului în

scopul stabilirii unui bilanț comercial activ, interzicerea trusturilor și cartelurilor; menținerea și dezvoltarea bursei de mărfuri;

IX. Industrie – construirea de centrale hidroenergetice și regularizarea râurilor; inițiativa statului în industrializarea și tehnicizarea agriculturii; îndrumarea unei părți a țărănimii către meserii; dezvoltarea industriei casnice;

X. Protecție socială – ajutor instituționalizat pentru invalizi, orfanii de război, urmașii celor căzuți pe front, legi pentru organizarea muncitorilor industriali și agricoli; înființarea de „camere muncitorești”; legiferarea raporturilor între patroni și salariați; monopolul statului asupra sistemului de asigurări; sistem de asigurări pentru muncitori și familiile lor; durata zilei de lucru de 8 ore pentru muncitorii industriali; limitarea muncii femeii și minorilor conform principiilor Ligii Națiunilor; ameliorarea nivelului de trai al muncitorilor (condiții decente de igienă, locuințe salubre, hrană în cantități suficiente, acces la sanatorii, locuri de recreare, stațiuni balneo-climaterice);

XI. Salubritatea orașelor și satelor;

XII. Agricultură – împroprietărirea largă a țărănimii cu loturi de pământ inalienabile și indivizibile; „concentrarea imasărilor obștești în zonele muntoase”; măsuri pentru creșterea productivității agricole prin: ameliorarea solului, construirea de fabrici de îngrășăminte chimice, practicarea agriculturii în sistem intensiv, crearea de institute de cercetare pentru cultivarea plantelor și creșterea animalelor, ocrotirea pădurilor, vânatului, fondului piscicol, credit agrar⁹⁰.

Realizarea acestor deziderate a fost îngreunată datorită conflictului cu **Ion Nistor**. Nemulțumit, **Iancu Flondor** s-a adresat regelui **Ferdinand**, din păcate fără nici un rezultat concret. La 20 martie 1919, ministrul delegat al Bucovinei la Cernăuți îi scria regelui, arătându-și dezaprobarea față de „decretul-lege privitor la descentralizarea și noua organizare a C.F.R. în Moldova, Bucovina și Basarabia”, care statua existența unei singure direcții a căilor ferate la Iași. Direcția de la Cernăuți urma să se dizolve, rămânând aici doar inspectoratele diferitelor servicii. Ministrul **Iancu Flondor** îi cerea regelui păstrarea direcției C.F.R. din Bucovina, aducându-i argumente întemeiate și pertinente. El afirma că, Cernăuțiul, al treilea oraș ca mărime al României Mari, rămâne un important centru economic și cultural. Acesta polariza și înainte de Unire schimburi comerciale pe o zonă întinsă ce cuprindea: Bucovina, nordul Basarabiei și unele județe din Regat (Botoșani, Dorohoi). **Iancu Flondor** arăta că apropierea de frontierele Poloniei și Cehoslovaciei îi va sporii importanța economică. Întreținerea în Cernăuți a două linii ferate importante (una care lega Marea Neagră cu Marea Baltică și alta între Odesa și Cehoslovacia) făcea din acest oraș un important punct de tranzit pentru comerțul din estul României. Importanța lui ca centru comercial și de tranzit determinase administrația austriacă să înființeze aici o direcție a căilor ferate. Desființarea ei era considerată de Flondor ca inoportună și defavorabilă intereselor economice ale României Mari. Ministrul delegat își susținea poziția și prin faptul că la Cernăuți exista deja „o clădire confortabilă în centrul orașului, special amenajată cu 90 de camere, birouri și mobilierul complet”, ceea ce ar fi scutit statul de chelutuieli de milioane de lei. În plus, direcțiunea din Cernăuți dispunea de un personal bine pregătit care cunoștea bine realitățile locale din Bucovina⁹¹.

La 21 februarie 1919 ministrul **Iancu Flondor** emitea ordonanța cu Nr. 18 privitoare la recensământul populației Bucovinei⁹². Pentru refacerea finanțelor provinciei a luat măsuri ca impozitarea comerțului cu alcool⁹³, fiind nevoit să solicite ministrului de finanțe de la București un împrumut intern pe bază de bonuri de tezaur, cu dobândă de 5 %, rambursabil la 1 februarie 1923⁹⁴. O altă coordonată urmărită de ministrul de la Cernăuți a fost reglementarea mijloacelor de plată în Bucovina, prin înlocuirea coroanei austriece cu leul românesc⁹⁵.

Au fost elaborate proiecte de reformă agrară ce stabileau împroprietărirea țărănimii bucovinene cu suprafețe ce puteau varia între 5 hectare (în zonele de podiș și dealuri), și 8 – 10 hectare (în zonele montane)⁹⁶. Pentru ca populația Bucovinei să-și poată exercita drepturile democratice au fost realizate proiecte de lege electorală de către **Constantin Berariu**⁹⁶ și **Aurel Onciul**⁹⁷. Proiectul acestuia din urmă a fost întărit în 1919 prin Decret Regal. Conform acestei legi Bucovina era reprezentată în Parlamentul Țării prin 23 de deputați, 10 senatori aleși și mitropolitul Bucovinei ca senator de drept⁹⁸.

Bunele intenții ale miniștrilor delegați în administrarea și integrarea Bucovinei au fost din păcate umbrite de relațiile încordate dintre ei. Desele atacuri împotriva lui **Flondor** în ziarul „Glasul Bucovinei” patronat de **Ion Nistor** au accentuat conflictul. Intervenționismul ministrului de la București în problemele ce țineau de autoritatea lui **Iancu Flondor**, a reprezentat un factor decisiv în ruperea relațiilor dintre reprezentanții Bucovinei în guvernul României. În polida încercărilor lui **Nicolae Iorga**⁹⁹ și a comandantului corpului IV Armată – Iași, **Nicolae Petală**¹⁰⁰, starea conflictuală dintre ei nu s-a putut aplană. Datorită susținerii lui **Nistor** de către liberali, **Iancu Flondor** nu avea decât varianta demisiei din guvern. El protesta față de șeful interimar al consiliului de miniștri, **Mihail Pherekyde**, față de implicarea lui **Ion Nistor** și a ministrului secretar de stat **Alexandru Constantinescu** în desființarea direcției căilor ferate din Cernăuți, dezorganizarea jandarmeriei, afacerile cu făină și petrol realizate fără acordul administrației bucovinene, refuzul administrației centrale de a furniza la timp benzină și petrol pentru cele 50 de tractoare din Bucovina ce trebuiau să facă însămânțările de primăvară. Pentru a renunța la demisie, **Flondor** puna guvernului de la București 7 condiții: respectarea decretului lege Nr. 3745 din 18 decembrie 1918, în care erau delimitate clar responsabilitățile miniștrilor delegați ai Bucovinei în guvernul român; menținerea direcției căilor ferate din Cernăuți, organizarea neîntârziată a jandarmeriei în Bucovina; excluderea totală a miniștrilor **Constantinescu** și **Nistor** din problemele ce țineau de alimentarea Bucovinei; punerea neîntârziată la dispoziție a benzinei și motorinei pentru efectuarea arăturilor de primăvară; siguranța statului în Bucovina să fie organizată în înțelegere cu ministrul de la Cernăuți; excluderea lui **Nistor** din afacerile Bucovinei¹⁰¹. Din nefericire, la 4 aprilie 1919 demisia i-a fost acceptată, locul său fiind luat imediat de **Ion Nistor**.

Conflictul dintre **Iancu Flondor** și **Ion Nistor** s-a acutizat după acest eveniment, căpătând accente extrem de dure, printr-o polemică presărată în multe rânduri cu injurii și acuzații calomnioase, în special din partea noului ministru delegat al Bucovinei. Împăcarea dintre **Iancu Flondor** și **Ion Nistor** devenise aproape imposibilă, în ciuda unor încercări de mediere ale unor ofițeri superiori ai armatei române (generalul **Nicolae Petală** – comandantul Corpului IV al Armatei Române), sau a unor politicieni (**Nicolae Iorga**). Orgolios, succesorul lui **Flondor** la conducerea provizorie a Bucovinei, nu putea uita și ierta poziția tranșantă a acestuia față de eliminarea sa din funcția de ministru delegat al Bucovinei, cu sediul la București. Părăsirea de către **Nistor** a treburilor provinciei era una din condițiile puse de **Iancu Flondor** pentru a renunța la demisie. Ca atare, **Iancu Nistor** a făcut toate eforturile pentru a-l discreditat pe „boierul din Storojineț”.

El îl învinuia că ar fi fost adeptul autonomiei Bucovinei față de statul român, de lipsă de loialism față de acesta și de pactizare cu celelalte naționalități din Bucovina împotriva propriilor conaționali¹⁰². Noul ministru delegat îi atribuia lui **Iancu Flondor** afirmații de genul că: „Bucovina ar fi ajuns o simplă <<subprefectură>> a Regatului” sau „că d-lui regretă că a votat unirea necondiționată, pe care a făcut-o nu din convingerea națională, ci silit numai de împrejurări. D-sa mărturisește că înainte de unire a existat în sufletul său alternativa de a crea în Bucovina o autonomie, sau de a face unirea cu Regatul pe care o regretă astăzi. Ivirea bolșevismului în sudul Bucovinei și unelțirile ucrainenilor la nord, starea economică zdruncinată a Bucovinei, precum și izolarea Bucovinei față de apus, l-au silit să facă unirea cu Regatul.”¹⁰³ Informațiile prezentate de către domnul **I. Nistor** în legătură cu atitudinea adversarului său politic, erau fie eronate, fie cu caracter tendențios. **Iancu Flondor** afirmase de fapt că: „(...) guvernul (și nu Bucovina – n.ns) nu poate fi înjosit la rangul unei subprefecturi a Regatului”¹⁰⁴. Fostul ministru delegat la Cernăuți era foarte nemulțumit de subordonarea prea accentuată a administrației Bucovinei față de guvernul central de la București. El rămânea astfel consecvent, păstrându-și aceeași poziție pe care și-o exprimase și în perioada când acupase fotoliul de ministru alături de **Nistor**. Falsitatea acuzațiilor împotriva sa este dovedită de sacrificiile în slujba mișcării naționale a românilor bucovineni, înainte de unire, dar și prin aportul decisiv la actul unificator din 28 noiembrie 1918. Cum am putea uita de asemenea, că el a fost cel care a chemat armata română în sprijinul cauzei naționale a unirii Bucovinei la Regatul României. Colaborarea

excelență cu una din cele mai importante instituții ale statului român, armata, anulează învinuirea de lipsă de loialism față de România, punând această acuză sub semnul ridicolului.

Atitudinea domniei sale față de celelalte naționalități din Bucovina a fost una tolerantă și de respectare a egalității acestora cu românii. Pentru a tempera politica prea tranșantă a ministrului **Ion Nistor** față de naționalități, și uneori neadaptată realităților bucovinene, el a organizat la 2 iunie 1919, în sala primăriei orașului Cernăuți, o adunare a naționalităților din Bucovina. La ea au participat pe lângă români, reprezentanți ai evreilor germanilor și rușilor¹⁰⁵. Adunarea a pus în discuție problema organizării unui „consiliu administrativ al țării”¹⁰⁶, cu rol de control asupra guvernului Bucovinei, prezidat de **Ion Nistor**. Din nefericire, reprezentanții naționalităților bucovinene nu i-au acordat sprijinul necesar, încercând doar să profite de bunele sale intenții, pentru a obține cât mai multe avantaje. Într-un interviu cu generalul **N. Petala**, publicat în ziarul evreiesc „Ostjudische Zeitung” din Cernăuți, dr. **Mayer Ebner** considera necesar un termen de tranziție de 10 ani, pentru introducerea în Bucovina a limbii române ca limbă oficială¹⁰⁷. O asemenea doleanță contravenea cu noile realități, reliefându-se lipsa de disponibilitate a evreilor bucovineni de a accepta fără rezerve legislația și instituțiile statului român unificat. **Iancu Flondor** s-a înșelat crezând că ar putea avea o colaborare reală și constructivă cu reprezentanții celorlalte naționalități din Bucovina.

Conflictul **Flondor-Nistor** a accentuat divizarea românilor bucovineni în fracțiuni politice și după Unire. **Partidul Românilor Bucoveneni** (fostul P.N.R.), condus de **Flondor**, și **Partidul Democrat al Unirii**, al cărui șef era **Ion Nistor**, au promovat prin liderii și organele lor de presă, „Bucovina” respectiv „Glasul Bucovinei”, o luptă aridă cu efecte negative pentru procesul integrării în structurile României Mari. **Flondor** și partidul său au colaborat pentru scurt timp cu **Liga Poporului**, situându-se în opoziție cu liberalii, în schimb formațiunea lui **Nistor** va fuziona cu aceștia din motive de oportunism, pentru a-și păstra cât mai mult fotoliul ministerial.

Problematica vieții de partid a românilor bucovineni este una deosebit de complexă, necesitând o abordare mai atentă și mai nuanțată. Autori precum **Ioan Cocuz**, susțin existența mai multor partide politice distincte în Bucovina, între ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. El aduce ca argumente: existența unor programe distincte ale partidelor românești, organe de presă diferite, lideri cu vederi deosebite, bază socială relativ bine definită pentru fiecare partid în parte. Formal argumentele sale sunt corecte, însă privind în profunzime dinamica evolutivă a reprezentării politice a românilor bucovineni, descoperim o serie ciclică de evoluții și involuții ale unui singur partid. Considerăm că, organizarea politică a românilor din Bucovina are, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, două etape evolutive: una, pe care o numim **prepartinică (1872-1892)**, reprezentată de **Societatea Autonomiștilor Naționali** și de **Societatea politică „Concordia”**, cealaltă denumind-o **etapa partinică (1892-1914)**, deoarece românii bucovineni își creează primul partid politic în sens modern **Partidul Național Român-„Concordia”**.

În 1892, **Societatea politică „Concordia”** se transforma într-un partid politic propriu-zis, denumit **Partidul Național Român-„Concordia”**. El a apărut ca urmare a necesității unei reprezentări unitare în plan politic a românilor bucovineni. Prin intermediul acestei formațiuni politice, boierimea autohtonă își manifestă disponibilitatea de a colabora cu tinerii intelectuali români și cu burghezia mică și mijlocie, în sensul emancipării politice și dezvoltării unui curent național puternic. Pasivitatea și compromisurile făcute de boierii români conservatori cu autoritățile provinciale și imperiale în chestiuni naționale, i-au nemulțumit pe tinerii din partid, care, în 1897 și-au format un nou comitet de conducere: în fapt **Partidul Național Român** se reforma, devenind cu adevărat deschis spre țărâniea română și alte categorii sociale defavorizate, precum intelectualitatea și preoții români din mediul rural. În cadrul formațiunii politice românești, a cărei denumire se schimba în **Partidul Național Radical Român** din Bucovina, se remarcă doi tineri politicieni, **Iancu Flondor** și **George Popovici**. Ei au creat un adevărat curent național printr-o intensă propagandă, dusă prin intermediul oficiosului partidului, ziarul „Patria”, dar și prin apărarea intereselor naționale ale românilor în Dietă și parlamentul imperial. **Iancu Flondor** s-a remarcat prin discursurile sale tăioase din parlamentul provincial îndreptate împotriva politicii abuzive față de români a guvernatorului țării, baronul **Friedrich**

Bourguignon, Iancu Flondor a acționat în tandem cu **George Popovici** până în 1901, când acesta a părăsit Bucovina, stabilindu-se în România.

În vara anului 1900, conservatorii români din Bucovina revin pe scena politică, creându-și propria formațiune, numită **Partidul Coservator Român** din Bucovina. Acesta a fost un instrument de manevră al guvernatorului **Bourguignon**, cu ajutorul căruia a subminat mișcarea națională a românilor. **Partidul Național Radical Român** își schimbă denumirea în același an, în **Partidul Poporal Național Român**. Liderul acestuia, **Iancu Flondor** a avut importantul merit de a-i scoate pe conservatori de sub influența nefastă a guvernatorului **Bourguignon**, și de a reface temporar **Partidul Național Român** între anii 1902-1904. Gruparea naționalistă și cea conservatoare au colaborat în cadrul unei dirigente comune, în care ambele tabere aveau reprezentanți, fără însă ca unitatea partidului românesc să fie deplină. Apariția așa-zisei grupări „democratice”, conduse de către **Aurel Onciul**, i-a divizat și mai mult în plan politic pe românii bucovineni. Mâhnit de această situație, **Iancu Flondor** s-a retras din viața politică între 1904-1908. **Partidul Național Român** s-a reunificat în 1908, sub denumirea de **Partidul Creștin Social Român**: din 1909 a revenit la vechea denumire. Datorită prestigiului său, **Iancu Flondor** a reluat conducerea partidului, a cărei unitate a rezistat doar până în 1910. După acest an, liderul românilor bucovineni a rămas în afara luptei politice, însă prin activitatea desfășurată în slujba mișcărilor naționale a pregătit terenul pentru relizarea Unirii din 1918.

După părerea noastră, existența mai multor partide politice românești în Bucovina este o exagerare, de vreme ce, același partid, în cadrul căruia au activat mereu aceleași persoane, a suferit fracționări și regroupări succesive.

Plini de recunoștință, românii bucovineni l-au chemat în fruntea lor și cu prilejul marelui eveniment, iar el a venit cu inima și sufletul deschise, pregătit pentru noi eforturi și sacrificii. În perioada decembrie 1918-aprilie 1919 a deținut funcția de ministru delegat al Bucovinei la Cernăuți, însă conflictul cu **Ion Nistor**, omologul său la București, i-au determinat demisia și refuzul de a participa direct în viața politică a României întregite. Măcinat de amărăciune, „boierul din Storojineț” s-a stins din viață în 1924, dar prin faptele sale în slujba românilor bucovineni, el rămâne viu în sufletele și mintea noastră.

Résumé

Le problème de la vie de parti des Roumains est extrêmement complexe, surtout entre la deuxième moitié du XIXe siècle et le début du XXe siècle. On considère que l'organisation politique des Roumains de Bucovine a, tout en commençant avec les dernières décennies du XIXe siècle, deux étapes d'évolution: I) l'étape pré-parti (1872-1892), représentée par La Société des Autonomistes Nationaux et par la Société politique "Concordia" et II) l'étape de parti (1892-1914), parce qu'à ce moment-ci, les Roumains de Bucovine mettent les bases du premier parti politique en sens moderne, Le Parti National Roumain "Concordia". Dès 1897, deux jeunes politiciens se font remarquer dans le cadre du parti roumain, Iancu Flondor et George Popovici. Ils ont créé un véritable courant national, grâce à la propagande intense de l'officieux du Parti National Roumain, le journal "La Patrie". Iancu Flondor a eu un rôle décisif dans l'émancipation politique des Roumains de Bucovine: il a été le principal homme politique, auprès de Ion Nistor, qui a actionné pour l'unification de Bucovine avec le Royaume de la Roumanie (octobre- novembre 1918). Flondor a détenu entre décembre 1918 et avril 1919 la fonction de ministre délégué de Bucovine à Cernăuți, mais à cause des divergences avec Ion Nistor, ministre délégué à Bucarest, concernant le rythme de l'intégration de la province dans les structures de la Roumanie Entière, il a renoncé à la vie politique. Déçu, il est mort sur son domaine de Storojineț, en 1924.

NOTE

1. Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, Institutul de arte grafice Carol Gobl, 1916, p. 210, 211;
2. George Bogdan-Duică, *Bucovina-notițe politice asupra situației*, Institutul tipografic "T. Liviu Albini", Sibiu, 1895;
3. "Revista politică", Suceava, an I, nr. 1/15 mai 1886;
4. Ioan Cocuz, *Partidele politice românești din Bucovina (1862-1914)*, p. 190;
5. "Revista politică", *op.cit.*, an III, nr. 10/1888;
6. Ioan Cocuz, *op.cit.*, p. 187, 188;
7. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Humanitas, București, 1991, p. 260;
8. Ion Bumbac, Grigore Halip, *Privire istorică asupra trecutului politic, social și național din ducatul Bucovinei*, Brașov, 1886, pp. 27-29;
9. Ion Nistor, *op.cit.*, p. 260, 261;
10. *Ibidem*
11. Autori precum Ion Nistor, George Bogdan-Duică și Constantin Loghin, consideră că adevăratul Partid Național Român din Bucovina s-a format în 1897, datorită activității lui George Popovici și Iancu Flondor. În legătură cu contribuția lui Flondor la noul curs al politicii naționale în Bucovina începând cu anul 1897, istoricul Nistor a susținut ideea că, doar George Popovici a avut un rol cu adevărat important, nu și Iancu Flondor: Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Humanitas, București, 1991, p. 266;
12. "Gazeta Bucovinei", Cernăuți, an I, nr. 1/14 mai 1891;
13. *Ibidem.*, an II, nr. 17/27 februarie-10 martie 1892;
14. Ioan Cocuz, *op.cit.*, p. 236;
15. "Patria", Cernăuți, an I, nr. 1/2-14 iulie 1897;
16. Valeriu Braniște, *Amintiri din închisoare*, Editura Minerva, București, 1972, p. 342, 343;
17. Ion Nistor, *op.cit.*, p. 266
18. Valeriu Braniște, *Correspondență (1895-1901)*, vol. II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 102;
19. Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), București, Fond Iancu Flondor, dosar nr. 7, f. 16;
20. A.N.I.C., Fond Iancu Flondor, dosar nr. 6, f. 2-7;
21. *Ibidem.*, dosar nr. 2, f. 123, 124: Într-o scrisoare a Comitetului Bisericesc din satul Broșcăuții Noi, din 6 noiembrie 1902, i se mulțumea lui Iancu Flondor pentru intervenția sa în aducerea unui preot român în localitate. De asemenea, Comitetul Bisericesc îi cerea sprijin financiar pentru construirea unei case parohiale, în condițiile în care ajutorul acordat de Consistoriu (800-1600 coroane), era sub forma unui împrumut cu dobânzi mult prea mari.
22. *Ibidem.*, dosar nr. 12, f. 42,43; preotul Constantin Mercheș fusese mutat disciplinar de către Consistoriu și mitropolitul Vladimir Repta, de cinci ori pe parcursul a șapte ani (1902-1909). El a fost persecutat deoarece era adeptul ideilor promovate de Partidul Național Român. Îl ruga pe Iancu Flondor să intervină pe lângă autoritățile bisericești pentru a nu fi mutat și a șasea oară, în altă parohie.
23. Ioan Cocuz, *Activitatea lui Valeriu Braniște și a ziarului "Patria" pentru emanciparea politică a românilor din Bucovina*, "Anuarul Muzeului Județean", Suceava, IX, 1982, p. 261;
24. Teofil Sauciuc-Săveanu, *Ideea națională a Partidului Român din Bucovina de sub președenția lui Iancu Flondor*, în "Buletinul Fundației Culturale Iancu Flondor", I, nr. I, noiembrie 1992, p. 52;
25. A.N.I.C., *fond. cit.*, dosar nr. 8, f. 9, 10;
26. "Patria", *op.cit.*, II, nr. 171/30 august-11 septembrie 1898;
27. *Ibidem.*, nr. 178/16-28 septembrie 1898
28. *Ibidem.*,
29. *Ibidem.*, III, nr. 227/15-27 ianuarie 1899;
30. *Ibidem.*, nr. 251/14-26 martie 1899;
31. *Ibidem.*, nr. 270/5-17 mai 1899;
32. Ioan Cocuz, *Presa românească în Bucovina*, p. 48;
33. Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Editura Septentrion, Rădăuți, 2002, p. 154;
34. *Ibidem*
35. Teofil Sauciuc-Săveanu, *op.cit.*, p. 51; Valeriu Braniște a părăsit Bucovina în iulie 1900, travestit în vizitiul lui Iancu Flondor.
36. A.N.I.C., *fond. cit.*, dosar nr. 7, f. 3, 4;

37. A.N.I.C, fond Teodor Balan, dosar nr.15, f. 524;
38. "Patria", *op.cit.*, III, nr.308/11-23 august 1899;
39. A.N.I.C, *fond. cit.*, dosar nr. 15, f. 525;
40. "Patria", *op.cit.*, nr.315/27 august-8 septembrie 1899;
41. *Ibidem.*, nr. 345/7-19 noiembrie 1899;
42. *Ibidem.*, nr.326/24 septembrie-6 octombrie 1899;
43. "Timpul", Cernăuți, an I, nr. 2/4 iulie 1900;
44. *Ibidem*
45. "Deșteptarea", Cernăuți, IX, nr. 80/14-27 octombrie 1901;
46. Conform I. Cocuz, *Partidele politice românești din Bucovina (1862-1914)* – Valeriu Braniște a dat un interviu ziarului "Adevărul" din București, făcând cunoscute condițiile pactului dintre Bourguignon și boierii români conservatori.
47. "Deșteptarea", *op.cit.*, VIII, Nr.11/13 mai 1900;
48. Ioan Cocuz, *op.cit.*, p.278;
49. *Ibidem.*, p.280;
50. "Timpul", *op.cit.*, I, nr.1/1 iulie 1900;
51. *Ibidem*
52. Ioan Cocuz, *op.cit.*, p.284
53. "Deșteptarea", *op.cit.*, VIII, nr.40/18 octombrie 1900;
54. A.N.I.C, fond Iancu Flondor, dosar nr.8, f. 30, 31; și în "Deșteptarea" nr.48/15 noiembrie 1900;
55. Ion Nistor, *op.cit.*, p.306;
56. "Deșteptarea", *op.cit.*, IX, nr. 49/28 iunie-11 iulie 1901;
57. *Ibidem*
58. *Ibidem.*, nr.34/6-19 mai 1901;
59. *Ibidem.*, nr. 49/28 iunie-11 iulie 1901;
60. *Ibidem*
61. *Ibidem*
62. *Ibidem.*, IX, nr. 51/5-18 iulie 1901;
63. *Ibidem*
64. *Ibidem.*, nr.49/28 iunie-11 iulie 1901;
65. Aurel Onciul a trăit între 1900-1903, la Viena și Brno.; Marian Olaru, *op.cit.*, p.168;
66. A.N.I.C, *fond. cit.*, dosar nr.11, f. 2;
67. *Ibidem*
68. *Ibidem.*, f. 3;
69. „Deșteptarea”, *op.cit.*, X, nr.3/10-23 ianuarie 1902;
70. *Ibidem.*, nr. 44/9-22 iunie 1902;
71. *Ibidem.*, an XI, nr.12/9-22 februarie 1903;
72. Marian Olaru, *Activitatea politică a lui Aurel Onciul*, în „Analele Bucovinei”, II, nr.2/1995, p.277;
73. Idem, *Crezul politic al lui Aurel Onciul*, în „Analele Bucovinei”, IV, nr.1/1997, p.176;
74. Idem, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina*, *op.cit.*, p.181;
75. Al. Procopovici, *25 de ani dela Unirea Bucovinei*, „Transilvania”, an 74, nr. 11-12, 1943, p.9;
76. Marian Olaru, *op.cit.*, p.189;
77. A.N.I.C, *fond.cit.*, dosar nr. 11, f. 4;
78. *Ibidem.*, f. 5;
79. *Ibidem.*, f. 6;
80. *Ibidem.*, f. 95;
81. *Ibidem.*, f.55;
82. *Ibidem.*, f.49, 50;
83. „Universul literar”, XLIV, NR.50/9 decembrie 1928, p.798;
84. A.N.I.C, *fond.cit.*, dosar nr.5, f. 21, 22;
85. *Ibidem.*, dosar nr. 15, f. 2 – 10
86. *Ibidem.*, f. 7;
87. *Ibidem.*, dosar nr. 5, f. 393;
88. *Ibidem.*, dosar nr. 19, f. 44-47;
89. *Ibidem.*, dosar nr. 8, f. 36-42;
90. *Ibidem.*, dosar nr. 27, f.10, 11;
91. *Ibidem.*, dosar nr. 20, f. 42; și în „Monitorul Bucovinei”, fascicola nr.14, 5 martie 1919;
92. *Ibidem.*, dosar nr. 26, f. 1-6;

- 93. *Fond. cit.*, dosar nr.27, f. 4-7;
- 94. *Ibidem.*, f. 19;
- 95. *Ibidem.*, dosar nr.31, f. 45;
- 96. *Ibidem.*, dosar nr. 22, f. 3-5;
- 97. *Ibidem.*, dosar nr. 24, f. 1-45;
- 98. *Ibidem.*, f. 27;
- 99. *Ibidem.*, dosar nr. 32, f. 32, 33;
- 100. *Ibidem.*, f. 55-59;
- 101. *Fond. cit.*, dosar nr.27, f. 26, 27;
- 102. A.N.I.C. București. Fond Casa Regală, volumul II, (1914-1927), Ferdinand, dosar nr. 16, f. 10;
- 103. *Ibidem.*, f. 9;
- 104. *Ibidem.*, dosar nr. 14, f. 1, 2;
- 105. *Ibidem.*, dosar nr. 11, f.1;
- 106. *Fond. cit.*, dosar nr. 14, f.1;
- 107. *Ibidem.*, dosar nr. 32, f.1;